

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра управління фінансово-економічною безпекою і проектами

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему Управління виробничими запасами промислового підприємства
ПАТ «Мотор Січ» в системі економічної безпеки

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0738-уб
спеціальності 073 Менеджмент,
освітня програма Управління фінансово-
економічною безпекою

Д.С. Низовець

Керівник к.е.н., доцент Бехтер Л.А.

Рецензент к.е.н., доцент Клименко С.Є.

Запоріжжя – 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра управління фінансово-економічною безпекою і проектами
Освітній рівень магістр
Спеціальність 073 Менеджмент, освітня програма Управління фінансово-економічною безпекою

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ О.В. Лепьохін
« ____ » _____ 2019 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Низовець Дмитру Сергійовичу

1. Тема роботи: «Управління виробничими запасами промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ» в системі економічної безпеки»
керівник роботи: Бехтер Лілія Анатоліївна, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 4 липня 2019 року № 1110-с.
2. Строк подання студентом роботи: 25 грудня 2019 року.
3. Вихідні дані до роботи: підручники, навчальні посібники, монографічні та періодичні видання вітчизняних та зарубіжних вчених. Окрім того, використовувалася фінансова звітність підприємства ПАТ «Мотор Січ».
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити сутність та роль виробничих запасів в діяльності підприємства; розглянути особливості управління виробничими запасами підприємства; дослідити методичне забезпечення аналізу виробничих запасів підприємства; здійснити аналіз фінансового стану промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ»; надати оцінку ефективності управління виробничими запасами промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ»; удосконалити методичний підхід до оцінки підприємств-постачальників матеріального забезпечення в системі управління запасами підприємства.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 16 рис., 18 табл. і 18 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Бехтер Л.А., доцент	09.08.2019 р.	09.08.2019 р.
2	Бехтер Л.А., доцент	13.09.2019 р.	13.09.2019 р.
3	Бехтер Л.А., доцент	18.10.2019 р.	18.10.2019 р.

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	05.07.2019 р. – 09.07.2019 р.	виконано
2.	Виконання вступу	10.07.2019 р. – 08.08.2019 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	09.08.2019 р. – 12.09.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	13.09.2019 р. – 17.10.2019 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	18.10.2019 р. – 28.11.2019 р.	виконано
6.	Формування висновків	29.11.2019 р. – 10.12.2019 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	11.12.2019 р. – 24.12.2019 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	25.12.2019 р.	виконано

Студент _____ Д.С. Низовець
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Л.А. Бехтер
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ С.В. Северина
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 105 с., 16 рис., 18 табл., 2 додатки, 74 джерела.

Об'єктом дослідження є процес оцінювання ефективності управління виробничими запасами промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ».

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних засад управління виробничими запасами підприємств в сучасних умовах.

Завдання: дослідити сутність та роль виробничих запасів в діяльності підприємства; розглянути особливості управління виробничими запасами підприємства; дослідити методичне забезпечення аналізу виробничих запасів підприємства; здійснити аналіз фінансового стану промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ»; надати оцінку ефективності управління виробничими запасами промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ»; удосконалити методичний підхід до оцінки підприємств-постачальників матеріального забезпечення в системі управління запасами підприємства.

Методи досліджень: діалектичного пізнання; теоретичного узагальнення, системного аналізу; табличний та графічний.

Одержані результати та їх новизна: вдосконалено методику оцінювання підприємств-постачальників матеріального забезпечення, що дозволяє за рахунок визначених груп показників (виробничих, фінансово-економічних, ринкових) здійснювати обґрунтований вибір постачальника.

Практичне значення одержаних результатів і висновків полягає у тому, що запропоновані результати та рекомендації являють собою методичну базу забезпечення ефективної системи управління виробничими запасами підприємства.

**ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ОБОРОТНІ АКТИВИ,
ПОКАЗНИКИ, УПРАВЛІННЯ.**

SUMMARY

Qualifying work: 105 pp., 16 fig., 18 tab., 2 annex, 74 references.

The object of the study is the process of evaluating the efficiency of production management of the industrial enterprise of PJSC «Motor Sich».

The purpose of the qualification work is to study the theoretical and methodological foundations of enterprise inventory management in modern conditions.

Objectives: to investigate the nature and role of inventories in the enterprise; consider the peculiarities of enterprise inventory management; to investigate the methodological support of the analysis of production stocks of the enterprise; to analyze the financial condition of the industrial enterprise of PJSC «Motor Sich»; to provide an assessment of the efficiency of production management of the industrial enterprise PJSC «Motor Sich»; to improve the methodological approach to the evaluation of enterprises providing material support in the enterprise inventory management system.

The methodological basis of qualification work is the provisions of modern economic theory, outlined in the scientific works of domestic and foreign scientists, which shed light on the fundamental foundations of enterprise inventory management. The following methods of economic research are used in the work: dialectical cognition (study of the essence of the category «stocks», «production stocks»); theoretical generalization, system analysis (to systematize theoretical and methodological foundations of providing an effective enterprise inventory management system); tabular and graphical (characteristic of the aggregate indicators of the state and dynamics of financial indicators of the enterprise).

The results obtained and their novelty: the methodology of evaluation of enterprises providing material support was improved, which allows to make informed choice of supplier at the expense of certain groups of indicators (production, financial, economic, market).

The practical significance of the results and conclusions obtained is that the proposed results and recommendations are a methodological basis for ensuring an effective system for managing the company's inventory.

PRODUCTION INVENTORIES, EFFICIENCY, CURRENT ASSETS,
INDICATORS, MANAGEMENT.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.2 Сутність та роль виробничих запасів в діяльності підприємства.....	11
1.2 Управління виробничими запасами підприємства	20
1.3 Методичне забезпечення аналізу виробничих запасів підприємства.....	30
Висновки до розділу 1.....	42
2 ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ПАТ «МОТОР СІЧ»	44
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства	44
2.2 Аналіз структури оборотних активів та джерел їх формування.....	51
2.3 Аналіз ефективності управління запасами на підприємстві	59
Висновки до розділу 2.....	68
3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ПАТ «МОТОР СІЧ»....	70
3.1 Формування ефективної системи матеріально-технічного забезпечення підприємства.....	70
3.2 Удосконалення методичного підходу до оцінки підприємств-постачальників виробничих ресурсів.....	82
Висновки до розділу 3.....	93
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99
ДОДАТКИ	106

ВСТУП

Гармонійний розвиток підприємств в умовах конкурентного середовища ринкової економіки потребує гарантій економічної безпеки. Актуальною проблемою економічної безпеки підприємств є ризики системи управління виробничими запасами. Дана категорія характеризує невизначеність стану захищеності системи управління, яка здатна протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам її стабільного розвитку. Вирішення проблеми управління ризиками системи управління виробничими запасами має власну специфіку, що потребує належної організації.

Створення виробничих запасів обумовлено багатьма причинами, основною з яких є забезпечення економічної безпеки підприємства. Відсутність таких запасів у необхідній кількості може призвести до втрати підприємством ринків збуту і замовників через нестабільність виробничого процесу та невчасну реалізацію виробленої продукції. На практиці спостерігається, що управління запасами є доволі складною сферою діяльності. З цієї причини більшість підприємств мають певні недоліки у процесі управління, що може призвести до втрат запасів у великих розмірах

Виходячи з цього, необхідна чітка організація аналізу виробничих запасів з метою їх раціонального використання й підвищення ефективності виробництва.

Дослідженню проблем аналізу забезпечення та ефективного використання виробничих запасів у своїх працях приділяли увагу такі вітчизняні науковці: С. В. Андрос, В. З. Бурчевський, Ф. Ф. Бутинець, О. І. Гадзевич, Л. Л. Горецька, М. В. Кужельний, Г. М. Мельничук, Є. В. Мних, П. Я. Попович, П. Т. Саблук, Н. В. Чабанова, М. Г. Чумаченко та ін.

Незважаючи на значний обсяг досліджень фахівців щодо аналізу виробничих запасів, все ж таки недостатньо висвітлено питання

забезпеченості ними підприємства та реалізації такого аналізу за основними напрямками їх руху.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних засад управління виробничими запасами підприємств в сучасних умовах.

Виходячи з цієї мети, були розроблені та виконані такі завдання дослідження:

- досліджено сутність та роль виробничих запасів в діяльності підприємства;

- розглянуто особливості управління виробничими запасами підприємства;

- опрацьовано методичне забезпечення аналізу виробничих запасів підприємства;

- проведено аналіз фінансового стану промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ»;

- надано оцінку ефективності управління виробничими запасами промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ»;

- удосконалено методичний підхід до оцінки підприємств-постачальників матеріального забезпечення в системі управління запасами підприємства.

Об'єктом дослідження є процес оцінювання ефективності управління виробничими запасами промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ».

Предметом дослідження є впровадження ефективної системи управління виробничими запасами підприємства.

Методичною основою кваліфікаційної роботи є положення сучасної економічної теорії, викладені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, які висвітлюють фундаментальні основи управління виробничими запасами підприємства. У роботі використано такі методи економічних досліджень: діалектичного пізнання (дослідження сутності категорії «запаси», «виробничі запаси»); теоретичного узагальнення, системного аналізу (для систематизації теоретичних, методичних засад забезпечення

ефективної системи управління виробничими запасами підприємства); табличний і графічний (характеристика сукупних показників стану та динаміки фінансових показників діяльності підприємства).

Інформаційну базу для написання кваліфікаційної роботи становили: підручники, навчальні посібники, монографічні та періодичні видання вітчизняних та зарубіжних вчених. Окрім того, використовувалася фінансова звітність підприємства ПАТ «Мотор Січ».

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному: вдосконалено методику оцінювання підприємств-постачальників матеріального забезпечення, що дозволяє за рахунок визначених груп показників (виробничих, фінансово-економічних, ринкових) здійснювати обґрунтований вибір постачальника.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати та рекомендації являють собою методичну базу забезпечення ефективної системи управління виробничими запасами підприємства. Основні положення кваліфікаційної роботи доведені до рівня методичних розробок і рекомендацій, можуть бути використані в практиці підприємства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження опубліковано у збірнику матеріалів XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 7 листопада 2019 р.).

За результатами дослідження подано до друку статтю «Особливості управління виробничими запасами в системі економічної безпеки підприємства» у збірник наукових праць «Нова економіка».

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність та роль виробничих запасів в діяльності підприємства

Матеріальні запаси є основною матеріальною складовою виробничого циклу які забезпечують ділову активність, отже, є одним з елементів фінансово-економічної безпеки підприємств.

Фінансово-економічна безпека визначається, у тому числі, рівнем матеріально-технічного забезпечення підприємства, що визначається зіставленням фактичної кількості наявних матеріальних запасів з плановою загальною потребою підприємства. Аналіз забезпеченості підприємства матеріальними запасами, рекомендується починати з оцінки обґрунтованості плану матеріально-технічного постачання для виконання обсягів виробництва. Зростання потреби підприємства в матеріальних запасах може бути задоволене екстенсивним шляхом (споживанням більшої кількості матеріалів) або інтенсивним (більш економним використанням наявних матеріальних запасів у процесі виробництва). Перший шлях веде до зростання питомих матеріальних витрат на одиницю продукції. Другий забезпечує скорочення питомих матеріальних витрат і зниження собівартості одиниці продукції [54].

Рівень економічної безпеки підприємства у сучасних умовах господарювання значною мірою залежить від раціонального використання ресурсів: трудових, матеріальних, які в сукупності з основними фондами становлять виробничі ресурси. Матеріальні ресурси є засобами виробництва, які включають засоби праці і предмети праці.

Термін «запаси» у вітчизняній науковій літературі з'явився в період реформування бухгалтерського обліку в Україні задля наближення його до

міжнародних стандартів. До впровадження стандартів термінологія мала різну назву («товарно-матеріальні цінності», «предмети праці», «матеріальні ресурси», «виробничі ресурси»).

З прийняттям в Україні національних положень, які мають узгодженість з МСБО, та відповідно до П(С)БО 9 «Запаси» цей термін має таке визначення: «запаси – активи, які: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством» [48]. Попри це, в більшості літературних джерел виробничі запаси визначаються як матеріальні, виробничі ресурси або як виробничі запаси залежно від того, з якої позиції вони розглядаються, тобто економічного чи бухгалтерського підходу Інший стандарт, а саме Н(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», передбачає статтю «Запаси» (ф. № 1) [40], де показується вартість запасів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання під час нормального операційного циклу.

Проведені дослідження економічної сутності запасів як економічної категорії виявили певні відмінності у трактуванні даного поняття науковцями. Така ситуація свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від вибраного підходу до її визначення.

Запаси як складову матеріального потоку в певний момент часу, не зазначаючи причини створення запасів, не конкретизуючи місце знаходження запасів, їх призначення, розглядають М. П. Денисенко, П. Р. Левковець, Л. І. Михайлова [43], а тому, на наш погляд, визначення є неповним. Запаси по відношенню до місця їх знаходження, вказуючи, що запаси – засоби виробництва сфери виробництва та сфери збуту досліджує В.Є. Ніколайчук [41]. Однак, на нашу думку, запаси сфери збуту слід

вважати не засобами виробництва, а готовою продукцією. Запаси за місцем зберігання в певному проміжку часу розглядає І. Ю. Палагін [45]. Запаси як матеріали, що є на підприємстві, не конкретизуючи їх місце знаходження, однак зазначаючи причину їх накопичення визначає Д. Уотерс [61]. Поняття «запасів» з точки зору їх призначення тлумачить А.Н. Родніков [53].

Слід також зазначити, що такі науковці, як А. І. Марюта, Н. І. Редіна, Ю. А. Долгоруков, характеризують запаси як накопичення матеріалів унаслідок здійснення операцій та переміщення матеріалів на наступну виробничу операцію [35].

Тлумачення поняття «запаси», на нашу думку, повинно враховувати статичність запасів, місце знаходження запасів, причини створення запасів. Запаси, на наш погляд, – це матеріальні ресурси сфери виробництва та сфери розподілу, які зберігає підприємство в певний проміжок часу з метою задоволення потреб виробництва та споживачів готової продукції.

Тлумачення поняття «запаси», на нашу думку, повинно враховувати статичність запасів, місце знаходження запасів, причини створення запасів. Запаси, на наш погляд, – це матеріальні ресурси сфери виробництва та сфери розподілу, які зберігає підприємство в певний проміжок часу з метою задоволення потреб виробництва та споживачів готової продукції.

Розкриття економічної сутності запасів у працях вітчизняних науковців та стандартах бухгалтерського обліку узагальнено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1– Визначення поняття «Запаси» у працях науковців

Автор, джерело	Зміст поняття
1	2
П(С)БО 9 [48]	Запаси визнаються активом, якщо існує імовірність того, що підприємство/установа отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена.
МСБО 2 [39]	Запаси (Inventories) – це активи, які: а) утримуються для продажу за умов звичайної господарської діяльності (товари); б) перебувають у процесі виробництва продукції (послуг) із метою продажу (готова продукція, напівфабрикати, незавершене виробництво); в) у формі сировини та інших матеріалів, призначених для споживання у

	виробничому процесі чи процесі надання послуг (сировина та матеріали).
--	--

Продовження таблиці 1.1

1	2
В.Сонько [58]	Запаси – це накопичені ресурси, які перебувають у виробничому процесі з метою наступного продажу виробничого продукту.
М. П. Денисенко, П. Р. Левковець, Л. І. Михайлова [43]	Запаси – матеріальний потік в даний момент часу.
А. Н. Родніков [53]	Запаси – матеріальна продукція, що чекає вступу в процес споживання виробничого, особистого або в процес продажу
О. В.Зінченко, К. І. Сайко [24]	Запаси – наявність відповідних матеріальних ресурсів, до яких належать засоби виробництва, предмети споживання, інші цінності, необхідні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери нематеріального виробництва та задоволення потреб населення, і ще не використовується.
З. Б. Живко М. О. Живко І. Ю. Живко [23]	Запаси – це ресурси (активи) підприємства, які зберігаються для продажу за умов звичайної господарської діяльності або перебувають у процесі виробництва для такого продажу, або утримуються для споживання у виробничому процесі чи при наданні послуг, а також для управління підприємством (сировина і матеріали, комплектуючі вироби, готова продукція, паливо, будівельні матеріали, товари, малоцінні та швидкозношувані предмети тощо).
І. Б. Садовська [57]	Запаси – це активи, які утримуються для продажу; як виробничі запаси для споживання готової продукції, виконання робіт та надання послуг, а також для управління підприємством.
О. В. Карпенко, Н. В. Хоменко, Ю. А. Верига [66]	Запаси – це різні речові елементи, що використовуються у процесі фінансово-господарської діяльності як предмети праці, а відповідно повинні споживатися в кожному господарському циклі і повністю переносити свою вартість на витрати підприємства та вартість продукції або товарів, що виготовляється або реалізується.
Д. Уотерс [61]	Запаси – товари та матеріали, що постачаються та зберігаються на підприємстві. Вони утворюються кожен раз, коли ресурси, що надходять чи виходять з підприємства не використовуються, хоч і доступні.

Таким чином, ґрунтовний аналіз щодо визначення сутності економічної категорії «запаси», дозволяє розглядати їх як товарно-виробничі ресурси, необхідні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери нематеріального виробництва та задоволення потреб населення, які зберігаються на складах або в інших місцях з метою їх наступного використання за певними напрямками операційної діяльності .

У теоретичному розумінні виробничі запаси є предметами праці, які одноразово використовуються у виробничому процесі, а свою вартість

повністю переносять на готову продукцію. В бухгалтерському обліку більшість предметів праці вважаються виробничими запасами, але поняття матеріальних та виробничих запасів є дискусійним і трактується в літературних джерелах неоднозначно, про що свідчать результати проведеного дослідження (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Сутність поняття «виробничі запаси» в наукових джерелах

Автор	Визначення
П. С. Безруких [3]	Під виробничими запасами розуміють різні речові елементи виробництва, що використовуються як предмети праці у виробничому та іншому господарських процесах.
І. А. Бержанір [4]	Виробничі запаси слід трактувати як частину матеріальних ресурсів підприємства, які є сукупністю предметів праці й перебувають на підприємстві у вигляді сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих деталей, палива, тари й тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що становлять матеріальну основу продукції підприємства, надають їй якісних властивостей, беруть участь у виробництві протягом одного виробничого циклу й повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції.
Н. М. Бондаренко [8]	Виробничі запаси як елемент запасів є активами, що придбані зі сторони або самостійно виготовлені й утримуються підприємством для продажу, використання в процесі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та адміністративних потреб за умови їх повного споживання в одному операційному циклі.
А. Б. Борисов [7]	Виробничі запаси є сукупністю всіх матеріалів, які має підприємство, частиною оборотних засобів підприємства, які ще не включені в процес виробництва, але надійшли на робочі місця.
Ф. Ф. Бутинець [12]	Виробничі запаси – це активи, які використовуються для подальшого продажу, під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством.
А.В. Дмитренко [17]	Виробничі запаси – це сукупність предметів праці, які перебувають на підприємстві у вигляді складських запасів основних та допоміжних матеріалів, а також палива, запасних частин, зворотних відходів, тари та інших матеріалів, які призначені для використання як у виробничому процесі, так і для будь-яких інших потреб підприємства за умови їх повного споживання в одному операційному циклі.
В. В. Ковальов [27]	Виробничі запаси є частиною оборотних засобів підприємства. До їх складу входять сировина, матеріали, незавершене виробництво, готова продукція та товари для перепродажу.
Р. Б. Чейз, Н. Дж. Еквілайн [67]	Виробничі запаси поділяються на сировину, готову (кінцеву) продукцію, комплектуючі, допоміжні матеріали та незавершене виробництво.
В. Г. Швець [68]	Виробничі запаси (сировина, матеріали, паливо тощо) – це матеріальні активи, що перероблюються підприємством задля виготовлення

Так П. С. Безруких [3], О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, Л. М. Ганас [31] виробничі запаси розглядають як матеріальні ресурси, які повністю переносять свою вартість на собівартість продукції, тобто споживаються. При цьому вони використовуються як предмети праці у виробничому та господарському процесах. М. В. Кужельний [29] під виробничими запасами розглядає мінімальний запас предметів праці, необхідний для виробничого процесу, таким чином, не розкриває економічну природу виробничих запасів. Ряд інших учених виробничі запаси трактує як активи, котрі використовуються для подальшого продажу, споживання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством.

Отже, проаналізувавши літературні джерела, ми можемо сказати, що виробничі запаси являють собою досить складну категорію, яка по-різному тлумачиться вченими. Проте в усіх визначеннях зустрічається визначення матеріальної основи виробничих запасів – «предмети праці», «актив», «матеріальні цінності», «сировина, матеріали». Джерелами появи виробничих запасів на підприємстві є придбання зі сторони або самостійне виготовлення, а основне їх призначення – «використання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством».

Звідси можна зробити висновок, що виробничі запаси, як елемент запасів, виступають активами, що придбані зі сторони або самостійно виготовлені й утримуються підприємством для продажу, використання у процесі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та адміністративних потреб за умови їх повного споживання в одному операційному циклі.

На підприємстві може знаходитися велика кількість різноманітних виробничих запасів, які використовуються відповідно по-різному. Одні з них повністю споживаються, інші – змінюють лише свою форму, входять до складу виробу без будь-яких змін або ж сприяють виготовленню виробів і не

включаються в їх масу або хімічний склад. Тому важливим моментом в організації обліку виробничих запасів є їх класифікація, яка забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо їх ефективного використання у процесі діяльності суб'єкта господарювання.

Розглядаючи підходи до класифікації виробничих запасів, можна зазначити, що В. В. Сопко вважає, що у бухгалтерському обліку класифікація виробничих запасів доцільна за такими групами: сировина і матеріали; куповані напівфабрикати; тара і тарні матеріали; паливо; будівельні матеріали, конструкції, деталі та обладнання до встановлення; запасні частини; матеріали, передані у переробку; інші матеріали [59].

Саме класифікацію виробничих запасів за субрахунками Ф. Ф. Бутинець розглядає як найбільш важливу і раціональну та пропонує більш ґрунтовну і розширену класифікацію за наступними ознаками: за призначенням і причинами утворення; за місцем знаходження; за рівнем наявності на підприємстві; за наявністю на початок і кінець звітної періоду; по відношенню до Балансу – балансові і позабалансові; ступенем ліквідності; за походженням; за обсягом; за сферою використання; за складом та структурою; за роллю у процесі виробництва продукції (робіт, послуг) [12]. При цьому вчений також наголошує, що цей поділ має умовний характер.

Відповідно до Інструкції № 291, усі види запасів розподіляються за групами та підгрупами (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Класифікація запасів на рахунках (субрахунках) бухгалтерського обліку відповідно до Інструкції № 291 [25]

Класифікація за групами	Класифікація за підгрупами
1	2
Виробничі запаси	сировина й матеріали; купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби; паливо; тара й тарні матеріали; будівельні матеріали; матеріали, передані в переробку; запасні частини; матеріали сільськогосподарського призначення; інші матеріали.
Поточні біологічні активи	поточні біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю; поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю; поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за

первісною вартістю.

Продовження таблиці 1.3

1	2
Малоцінні та швидкозношувані предмети	малоцінні та швидкозношувані предмети.
Напівфабрикати	напівфабрикати
Готова продукція	готова продукція
Продукція сільськогосподарського виробництва	продукція сільськогосподарського виробництва.
Товари	товари на складі; товари в торгівлі; товари на комісії; тара під товарами; торгова націнка; необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу.

Основними класифікаційними ознаками, що можна виділити при поділі виробничих запасів є такі: цільове призначення, місце перебування (знаходження), час зберігання на підприємстві, період використання, мета формування, форма власності, структура.

Класифікацію запасів за економічним змістом наведено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Характеристика основних видів запасів за їх класифікаційними групами [46]

№ з/п	Класифікаційні групи запасів	Вид запасів	Характеристика
1	2	3	4
1.	За призначенням утворенням	Постійні	Частина виробничих і товарних запасів, що забезпечують безперервність виробничого процесу між двома черговими постачаннями
		Сезонні	Запаси, що утворюються при сезонному виробництві продукції чи при сезонному транспортуванні
2.	За місцем знаходження	Запаси складські	Запаси, що знаходяться на складах підприємства
		Запаси у виробництві	Запаси, що знаходяться в процесі обробки
		Запаси в дорозі	Продукція, що відвантажена споживачу, і ще ним не отримана, знаходиться в дорозі
3.	За наявністю на підприємстві	Нормативні	Запаси, що відповідають запланованим обсягам запасів, необхідним для забезпечення безперебійної роботи підприємства
		Понаднормові	Запаси, що перевищують їх нормативну кількість
4.	За наявністю на початок і кінець звітної періоду	На початок звітної періоду	Величина запасів на початок звітної періоду
		На кінець звітної періоду	Величина запасів на кінець звітної періоду

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4
5.	Стосовно до балансу	Балансові	Запаси, що є власністю підприємства і відображаються в балансі
		Позабалансові	Запаси, що не належать підприємству, і знаходяться на ньому в силу визначених обставин
6.	За ступенем ліквідності	Ліквідні	Виробничі і товарні запаси, що легко перетворюються в кошти в короткий термін і без значних утрат первісної вартості таких запасів
		Неліквідні	Виробничі і товарні запаси, що неможливо легко перетворити в готівку в короткий термін і без значних втрат первісної вартості таких запасів
7.	За походженням	Первинні	Запаси, що надійшли на підприємство ззовні, від інших підприємств і не підлягали обробці на даному підприємстві
		Вторинні	Матеріали і вироби, що після первинного використання можуть застосовуватися вдруге у виробництві (відходи виробництва і споживання продукції)
8.	За обсягом	Вільні	Запаси, то знаходяться в надлишку на підприємстві
		Обмежені	Запаси, що знаходяться в обмеженій кількості на підприємстві
9.	За сферою використання	В сфері виробництва	Запаси, які знаходяться в процесі виробництва (виробничі запаси, незавершене виробництво)
		У сфері обігу	Запаси, які знаходяться у сфері обігу (готова продукція, товари)
		У невиробничій сфері	Запаси, що не використовуються у виробництві
10.	За складом і структурою	Запаси виробничі (предмети і засоби праці)	Запаси сировини, основних і допоміжних матеріалів, напівфабрикатів власного виробництва, купівельних напівфабрикатів, комплектуючих виробів, палива, запчастин тари і тарних матеріалів, МШП
		Запаси незавершеного виробництва (предмети праці)	Частина продукції, що не пройшла всіх стадій обробки і не прийнята відділом технічного контролю
		Запаси готової продукції (продукти праці)	Продукція, довершена виробництвом, що прийнята ВТК і знаходиться на складі
		Запаси товарні (продукти праці)	Товари, що знаходяться в сфері обігу, а також продукція, що знаходяться в дорозі

Таким чином, в основу економічної класифікації виробничих запасів покладено їх значення для процесу виробництва, оскільки використовувани в ньому запаси відіграють різну роль (одні формують речовинну основу

(субстанцію) майбутнього продукту, інші беруть участь у процесі виробництва, або надаючи виробам відповідних властивостей, або сприяють виробничому процесу) та здійснюють різний вплив на ефективність діяльності.

Отже, виробничі запаси є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства, вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності, при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та при висвітленні інформації про його фінансовий стан. Тому управління виробничими запасами, їх зберігання та використання є досить трудомістким процесом та має досить значні проблеми.

1.2 Управління виробничими запасами підприємства

Управління виробничими запасами досить часто розглядається з позиції логістичного підходу на основі різноманітних методів (ABC-XYZ аналіз, систем ІТ, EOQ та інших). Цей процес представлений плануванням запасів та контролем, проте не враховуються такі не менш важливі складові управління, як організування, мотивування та регулювання. Тому доцільно процес управління виробничими запасами розглядати як конкретну функцію менеджменту [38].

У сучасних умовах для підприємств виробничі запаси є невід'ємним елементом функціонування та мобілізатором фінансових ресурсів. Це закономірно, адже незабезпечення матеріальними ресурсами виробничого процесу зумовлює виникнення втрат від простоювання, а накопичення супроводжується зменшенням поточної, абсолютної ліквідності та обігових коштів. Балансування між визначенням оптимальної величини виробничих запасів і витрат, які вони супроводжують, є першочерговим завданням

підприємства. Сьогодні існує низка методів, що розроблені вітчизняними та іноземними науковцями для визначення оптимального розміру замовлення, обсягу запасів, періодів поставок, періодичності постачання тощо. Початком теорій управління запасами варто вважати ХХ ст., що супроводжувалося визначенням оптимальної партії замовлення (EOQ), яку паралельно розробляли науковці у 1916-1953 рр., розробленням системи «Точно своєчасно», яка бере свій початок ще із середини 1950-х років, та винайденням методів і методик, таких як MRP, MRP II, OPT, CIM, CALS, ERP, ABC, ABC та XYZ тощо, що відбувалося протягом 1960-1990 рр. уже в рамках наук «логістика», «економіка підприємства» та ін. [37].

Управління запасами – доволі складний процес, що передбачає оперативне маневрування ресурсами, матеріалами, деталями, комплектуванням, що повинно забезпечити безперервність виробництва [60]. Це цілеспрямована дія на матеріальні ресурси з метою їх трансформації у виробничі запаси внаслідок формування та накопичення підприємством для забезпечення виробничої діяльності [34].

Управління виробничими запасами – це вид діяльності щодо забезпечення підприємства необхідними матеріальними ресурсами (сировина, матеріали, комплектуючі, деталі, напівфабрикати, устаткування, замінні деталі, паливо, мастила тощо), їх наявності в потрібний момент та/або необхідного накопичення на підприємстві, розподілу між сферами виробничої діяльності для ефективного функціонування та подальшого використання з метою уникнення простоїв. Це виконання конкретних функцій управління (планування, організування поповнення та використання виробничих запасів, мотивування працівників, що пов'язані з виробничими запасами, контролювання та регулювання виробничих запасів) за процесно-структурованим підходом, які покликані забезпечувати ефективну діяльність підприємства без збоїв та простоїв [20].

Місце управління виробничими запасами в системі управління підприємством наведено на рис. 1.1.

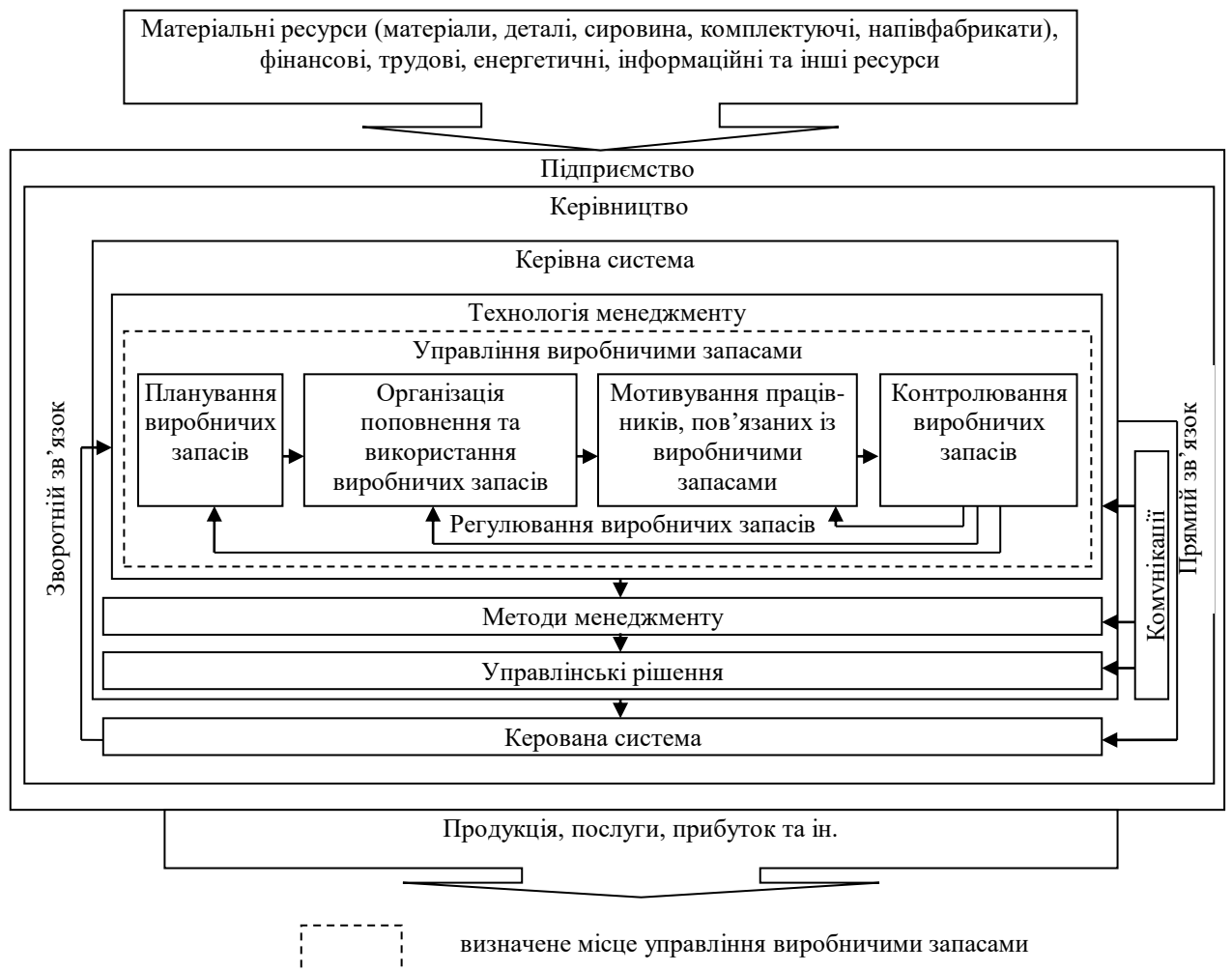

Рис. 1.1 – Місце управління виробничими запасами в системі управління підприємством [20]

Процес планування необхідно здійснювати в послідовності з урахуванням усіх аспектів діяльності підприємства. Варто розглядати планування виробничих запасів не тільки протягом операційного циклу, але й у довгостроковій перспективі. Слід зазначити, що стратегія діяльності підприємства є чинником безпосереднього впливу на стратегічне планування виробничих запасів. Результатом стратегічного планування виробничих запасів на підприємствах є розроблені методи менеджменту та прийняті конкретні управлінські рішення стосовно політики формування виробничих запасів [15].

Після стратегічного планування виробничих запасів на підприємстві

реалізується тактичне планування, що, своєю чергою, поділяється на поточне та оперативне. Тактичне планування виробничих запасів не повинно суперечити стратегічному та формувати плани на нетривалий період часу (до 1 року).

Поточне планування виробничих запасів передбачає розроблення бюджетів, заходів для поточних планів та завершується складанням поточного плану формування виробничих запасів. Це планування повинно містити перелік дій, які необхідно здійснити для виконання стратегічного планування виробничих запасів, бюджет формування виробничих запасів та кошторис.

Оперативне планування здійснюється для розроблення конкретних короткотермінових планів стосовно формування виробничих запасів. Це можуть бути графіки поповнення запасів або тривалості їх зберігання, плани використання виробничих запасів та заповнення складських приміщень.

Організування поповнення та використання виробничих запасів полягає у процесі вдосконалення існуючої організаційної структури та структури складського господарства, покращенні взаємозв'язків з відділом постачання, виробничим відділом та відділом збуту, а також зі складами різних рівнів.

Організування здійснюється за допомогою організаційного проектування, яке полягає у: виборі типів складів виробничих запасів; встановленні підпорядкування створеного складського господарства та визначенні його вертикальних рівнів управління; делегуванні повноважень та закріпленні посадових обов'язків за працівниками складського господарства; встановленні зв'язків між створеним і функціонуючими відділами на підприємстві.

Відомі науковці відзначають, що ефективне планування та вміле організування не забезпечить якісного виконання, якщо не застосувати мотивування [13; 64].

Мотивування працівників, пов'язаних із виробничими запасами,

полягає в стимулюванні, що включає застосування як матеріальних, так і моральних стимулів, а також використання індивідуального підходу до працівників, визначаючи ступінь їх важливості в компанії, зацікавленості в її успіху та ін.

Мотивування працівників, пов'язаних із виробничими запасами, можна проводити на основі як змістових теорій, так і процесійних теорій. Мотивувати для ефективного виконання поставлених завдань доцільно не лише своїх працівників, але й постачальників виробничих запасів, що забезпечить якісне та своєчасне надходження ресурсів на підприємство.

Контролювання виробничих запасів – це вид управлінської діяльності, який передбачає: визначення відхилень у періодах постачання та обсягах поставок виробничих запасів; діагностування браку матеріальних ресурсів, що надходять на підприємство та при їх зберіганні; оцінювання відповідності встановлених норм формування виробничих запасів до потреб підприємства, а також витрат, понесених при накопиченні та утриманні виробничих запасів; виявлення крадіжок, недостач виробничих запасів, зловживань та некомпетентності працівників, що пов'язані із виробничими запасами. Контролювання виробничих запасів пов'язане з перевіркою та оцінюванням формування, утримування та використання виробничих запасів на підприємстві відповідно до встановлених норм, стандартів та критеріїв [14].

Контролювання за станом виробничих запасів полягає в оцінюванні досягнення цілей у плануванні виробничих запасів, їх використанні, виконанні поставлених завдань, виявленні недоліків, відхилень нормативних показників стосовно запасів підприємства, збоїв у поповненні запасів та інших незапланованих негативних дій, що відбулися внаслідок неврахування усіх аспектів і причин їх виникнення, для ліквідації, усунення нагромадження помилок, зменшення витрат, подолання проблем організаційного характеру. Контролювання виробничих запасів повинно обов'язково охоплювати їх надходження на підприємство як ресурсів, сировини, деталей, комплектування, напівфабрикатів, перебування на складах різних рівнів,

зберігання та під час виробничого процесу, а також готової продукції, що очікує реалізації. Інакше кажучи, необхідно проводити контроль виробничих запасів за етапами виробничо-господарської діяльності (попередній, поточний, завершальний) та суцільний контроль виробничих запасів. Доцільно також застосовувати у цій сфері виробничий, фінансовий та логістичний контроль [11].

Отже, процес контролювання виробничих запасів базується на встановленні стандартів, норм і критеріїв, вимірі фактичних результатів формування, утримання, використання виробничих, їх зіставленні та отриманні інформації для подальшого усунення недоліків (регулювання), якщо отримані результати істотно відрізняються від встановлених норм.

Метою контролювання виробничих запасів є виявлення стану, параметрів та проблемних моментів надходження, зберігання та використання виробничих запасів. Основна мета контролювання виробничих запасів полягає у сприянні відповідності фактичних результатів запланованим або очікуваним.

До напрямів контролювання виробничих запасів належать: процес надходження виробничих запасів на підприємство; процес вибуття виробничих запасів; стан складського господарства та умови зберігання; методи формування, поповнення та використання виробничих запасів; відображення результатів обліку виробничих запасів; процес інвентаризації виробничих запасів [30].

Джерелами інформації проведення контролювання виробничих запасів є контракти, договори, угоди, що укладені з постачальниками виробничих запасів, плани-графіки оплати за придбані виробничі запаси, плани-графіки їх надходження, фінансова звітність, Головна книга, картки складського обліку або інформація з програмних продуктів обліку виробничих запасів, відомості руху виробничих запасів, журнали-ордери № 3, № 5, № 5а, № 6, накладні, рахунки-фактури, розрахунково-платіжні документи, накази, розпорядження на підприємстві, що стосуються процесу управління

виробничими запасами тощо [32].

Враховуючи вищезазначене, послідовність контролювання виробничих запасів, має наступні етапи [14]:

1. Визначення причини контролювання виробничих запасів, періодичності та термінів його проведення. На даному етапі визначається, чому саме потрібно проводити контролювання виробничих запасів, як часто цей процес буде повторюватися та скільки часу він триватиме.

2. Визначення суб'єктів та об'єктів контролювання виробничих запасів. Суб'єктами контролювання виробничих запасів є працівники підприємства, спеціально створена група працівників підприємства або відповідний орган контролювання, яким делеговані повноваження здійснювати процедури контролю. Об'єктами контролювання, у даному випадку, виступають виробничі запаси та всі взаємопов'язані з ними процеси на підприємстві.

3. Обирання методів, форм і видів контролю виробничих запасів. Інструментарієм, що забезпечує проведення контролювання виробничих запасів, є контроль. Контроль виробничих запасів передбачає оцінювання обсягів, рівня, функціональних характеристик виробничих запасів з метою виявлення невідповідностей нормам і стандартам для подальшого ліквідування відхилень.

4. Встановлення завдань контролювання виробничих запасів. Завданнями контролювання виробничих запасів на підприємствах є:

- оцінити фактичні обсяги виробничих запасів у кількісному та грошовому розмірах на певну дату та їх відповідність очікуваним результатам;

- дослідити якість та придатність виробничих запасів для подальшого використання при їх надходженні та під час зберігання;

- оцінити умови зберігання виробничих запасів;

- дослідити наявність фактів зловживань, крадіжок виробничих запасів працівниками підприємства та сторонніми особами;

- визначити ефективність накопичення виробничих запасів та

забезпечення підприємства необхідними матеріальними ресурсами.

5. Підбір норм, стандартів і критеріїв контролювання виробничих запасів. Визначення норм, стандартів і критеріїв контролювання виробничих запасів відбувається під час планування, організування та мотивування. На цьому етапі формується їх групування за відповідними напрямками, видами контролю тощо.

6. Оцінювання фактичних результатів об'єктів контролювання виробничих запасів. Цей етап передбачає визначення фактичних параметрів досліджуваного об'єкта.

7. Зіставлення фактичних результатів контролювання виробничих запасів із нормами стандартами та критеріями, що прийняті на підприємстві.

8. Визначення потреби у проведенні регулювання.

Великим підприємствам слід обов'язково впроваджувати централізовану систему контролювання, що базується на наявності спеціалізованих контрольних служб, закритості інформації, використанні жорстких нормативів, впливі «зверху до низу» [28].

За результатами контролювання проводиться регулювання, що забезпечує усунення недоліків, виявлених при контролюванні. Регулювання, як загальна функція менеджменту, є завершальною та забезпечує усунення істотних недоліків, внесення необхідних коректив у процес управління на основі реалізації конкретних функцій.

До конкретних функцій менеджменту, які забезпечують реалізацію регулювання, належить регулювання виробничих запасів, що має вагоме значення, враховуючи високу вартість формування та утримання виробничих запасів, важливість забезпечення виробничого процесу необхідними ресурсами з метою уникнення простоїв, штрафних санкцій тощо.

Регулювання виробничих запасів спрямоване на досягнення таких цілей [36]:

- усунення збоїв постачання, надходження, невідповідностей планових і фактичних обсягів виробничих запасів;

- реагування на дії чинників внутрішнього та зовнішнього середовища з метою ліквідування недоліків для забезпечення наявності виробничих запасів у момент необхідності та безперебійності виробничого процесу;

- коригування при розподілі обсягів фінансових ресурсів на формування, утримання та використання виробничих запасів з урахуванням раціональності та доцільності;

- приведення обсягів виробничих запасів до необхідного рівня;

- стабілізування виробничої діяльності підприємства.

Розроблення певних рекомендацій щодо регулювання виробничих запасів для підприємств залежить від низки чинників: виду діяльності, фінансового стану підприємства, надійності систем контролювання, істотності виявлених помилок тощо. Проте для підвищення рівня ефективності регулювання виробничих запасів необхідно провести стандартизування узагальнених дій, виокремивши низку етапів, що надасть можливість уникнути неграмотного виправлення (рис. 1.2).

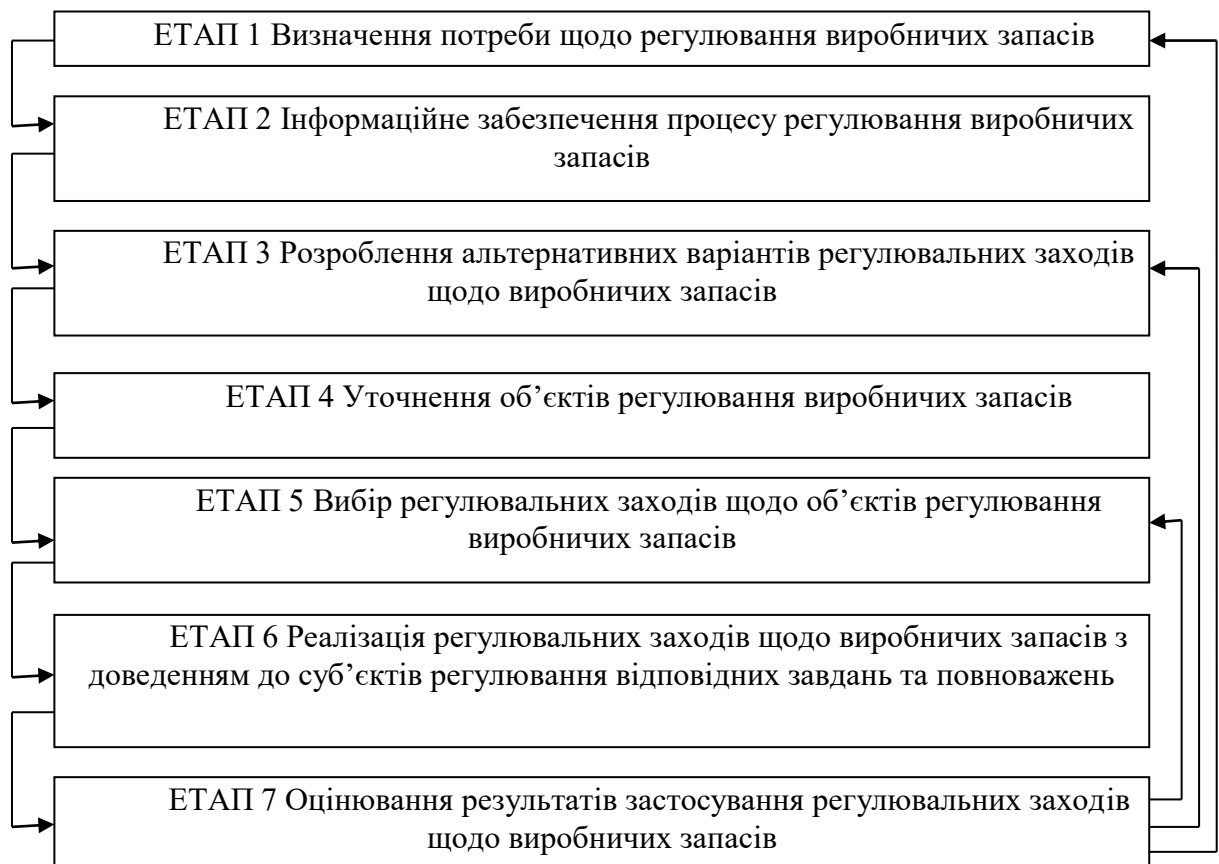

Рис. 1.2 – Послідовність регулювання виробничих запасів [46]

На першому етапі, отримавши інформацію про недоліки після проведення контролювання виробничих запасів, необхідно визначити їх вагомість. Якщо це дрібні помилки, що не чинять вплив на результат діяльності, тоді в нас не виникає потреби в регулюванні виробничих запасів. За умови ідентифікації істотності помилок, виявлених при контролюванні виробничих запасів, виникає потреба їх регулювання.

Другий етап передбачає цільовий збір інформації за напрямом виявлених недоліків її систематизування з визначенням причино-наслідкового зв'язку.

На третьому етапі розробляється декілька альтернативних варіантів усунення недоліків. Розроблення альтернативних варіантів необхідне для визначення всіх можливих сценаріїв вирішення проблем, що виникли. Вибірка альтернативних регулювальних заходів необхідна для подальшого кінцевого вибору.

Четвертий етап передбачає уточнення об'єктів регулювання виробничих запасів згідно з інформаційним забезпеченням і виявленими причинами, що зумовили виникнення проблем. Об'єктами регулювання виробничих запасів можуть бути: обсяг виробничих запасів, працівники складського господарства, методи формування, поповнення та використання виробничих запасів, технологія виробництва продукції, обсяг фінансових ресурсів, технологія управління виробничими запасами (планування, організація поповнення та використання виробничих запасів, мотивування працівників, пов'язаних із виробничими запасами, контролювання виробничих запасів) тощо.

Вибір регулювальних заходів щодо об'єктів регулювання виробничих запасів проводиться на п'ятому етапі та передбачає вибір із альтернативної сукупності оптимальних варіантів з розробленням відповідних інструментів.

На шостому етапі відбувається визначення суб'єктів регулювання (компетентних працівників, що реалізують регулювальні заходи щодо

об'єктів регулювання виробничих запасів), делегування їм відповідних завдань та надання певних повноважень. Цей етап передбачає реалізацію регулювальних заходів щодо виробничих запасів на основі розроблених інструментів.

Проте на цьому регулювання виробничих запасів не завершується, адже необхідно оцінити результати від застосування обраних методів, чи не допущено помилки та чи отримано бажаний результат (сьомий етап). Якщо результат позбавляє від недоліків та помилок, тоді регулювання завершується, якщо ні – повертаємося на той етап, де допущено помилку, та усуваємо її.

Управління виробничими запасами передбачає не лише визначення оптимального розміру замовлення, величини виробничих запасів, але й організування оптимізації надходження, переміщення, використання виробничих запасів, мотивування працівників, контролювання встановлених нормативів та запланованих дій, а також усунення недоліків внаслідок регулювання.

1.3 Методичне забезпечення аналізу виробничих запасів підприємства

Аналіз виробничих запасів підприємства має за мету забезпечити ефективне виконання виробничої програми за рахунок зведення до мінімуму матеріальних витрат, зменшення обсягу виробничих запасів, зниження цін на ресурси та підвищення їх якості [63]

Основними завданнями економічного аналізу забезпеченості й використання виробничих запасів підприємства є такі:

- оцінка реальності планів матеріально-технічного постачання, ступеня їх виконання, впливу на обсяг виробництва продукції, її собівартість та інші показники господарської діяльності;

- оцінка забезпечення підприємства окремими видами виробничих

запасів; оцінка рівня інтенсивності та ефективності використання матеріальних ресурсів;

- визначення характеру складських запасів, оцінка руху та структури споживання матеріальних ресурсів;

- систематизація факторів, які зумовили відхилення фактичних показників використання виробничих запасів від планових (прогнозованих);

- моделювання взаємозв'язків між обсягами випуску продукції та матеріаломісткістю, матеріаловіддачею, іншими факторними показниками; виявлення внутрішньовиробничих резервів економії виробничих запасів і оцінка їх впливу на обсяг діяльності [65].

Визначені напрями неможливо дослідити, не сформувавши інформаційної бази. Часткова інформація про структуру, обсяги виробничих запасів, наведена у формах фінансової звітності № 1 (балансі) та № 5 (примітки до річної фінансової звітності (VIII «Запаси»)). Проте, не вся інформація, яка необхідна для аналізування процесу управління виробничими запасами має своє відображення у фінансовій звітності (значна частина інформаційного забезпечення міститься в управлінському обліку та первинній документації), що зумовлює формування спеціального інформаційного забезпечення [40].

Усі джерела інформації для аналізу матеріальних ресурсів можна поділити на три ключові групи: планові (для аналізу забезпечення потреби підприємства в матеріальних ресурсах; містять перспективні і поточні плани матеріально-технічного забезпечення специфікаціях, планові калькуляції виробів, а також бізнес-плани), обліково-звітні (для проведення ретроспективного аналізу матеріальних ресурсів; використовують первинні та звітні документи) та позаоблікові (дані, не передбачені встановленими формами обліку й звітності: договори на постачання сировини та матеріалів, норми та нормативи витрачання матеріальних ресурсів, результати досліджень сировинного ринку) [60].

Тобто інформаційне забезпечення аналізу виробничих запасів

підприємства є системою даних і способів їх обробки, що дають змогу виявити реальну діяльність об'єкта, який вивчається, дію чинників, що її визначають, а також можливості реалізації необхідних управлінських дій. При цьому ефективність результатів економічного аналізу багато в чому визначається обсягом, повнотою й достовірністю економічної інформації.

У науковій літературі розглядаються різні варіанти етапів аналізу виробничих запасів, а тому О. Е. Кузьмінською систематизовано основні види аналітичних робіт щодо виробничих запасів підприємств за уточненими напрямками аналізу (рис. 1.3).

Рис. 1.3 – Напрями аналізу виробничих запасів підприємств [32]

Поставленні завдання аналізу стану управління виробничими запасами

неможливо виконувати без відповідних окреслених напрямів. Таким чином аналітичний процес доцільно подати у вигляді певної послідовності робіт, які дадуть змогу систематизувати й оптимізувати методику, зменшити трудомісткість процедур та підвищити одержуваний ефект.

Для того щоб достовірно визначити, наскільки підприємство забезпечене матеріальними ресурсами, необхідно:

- вивчити порядок розрахунку й обґрунтованості договорів на поставку матеріальних ресурсів, умови поставок;
- визначити характер виробничих матеріальних запасів і зміну їх структури;
- перевірити обґрунтованість норм виробничих запасів і потребу в матеріальних ресурсах;
- визначити забезпеченість матеріально-технічними ресурсами та ефективність їх використання;
- виявити можливості зниження виробничих запасів і потреби в матеріальних ресурсах;
- накреслити заходи щодо зниження понаднормативних і зайвих запасів матеріалів [22].

Розрахунок потреби у виробничих запасах є досить важливий, оскільки на його основі формується тактика організації матеріально-технічного постачання, визначаються постачальники, а також терміни й обсяги поставок.

Отже, розпочинати аналіз забезпеченості підприємства виробничими запасами слід з вивчення порядку розрахунку потреби підприємства у виробничих ресурсах, обґрунтованості формування портфеля замовлень.

У роботі М. В. Добрянської [18] наведено таку формулу розрахунку загальної потреби підприємства в тому чи іншому виді матеріалів:

$$P_o = P_n + P_e + P_r + P_{zv} - Z_n, \quad (1.1)$$

де P_o – загальна потреба;

P_n – потреба у виробництві;

Пе – потреба на експериментально-дослідні роботи;

Пр – потреба на ремонт;

Пзв – потреба на утворення нормативних залишків на кінець аналізованого періоду;

Зн – запас на початок аналізованого періоду.

У жодній із згаданих робіт не сказано, як саме розраховується та чи інша потреба. Можна лише здогадуватись, що потреба в певному запасі для виробництва, наприклад певного виду продукції має розраховуватись шляхом множення норми витрат цього запасу на обсяг запланованої продукції [28].

Перевіряючи розрахунки потреб, треба з'ясувати, чи враховані зміни у номенклатурі та асортименті призначеної до випуску продукції, чи враховані зміни питомих норм витрат на одиницю продукції, чи враховані заходи, спрямовані на підвищення технічного рівня виробництва, вдосконалення організації виробництва та праці.

Проблема оптимізації розмірів виробничих запасів є надзвичайно актуальною. Це пов'язано з тим, що підприємства несуть значні витрати, пов'язані зі складуванням, псуванням, старінням товарно-матеріальних цінностей. Крім того, значні виробничі запаси – це «омертвіння» грошових засобів, які у них вкладені, недоотримання прибутку в результаті інших інвестиційних можливостей. Разом з тим достатньо великий запас матеріальних рятує підприємство від зупинки виробництва чи придбання дорогих матеріалів – замінників, зберігає грошові засоби від інфляції. Більша кількість замовлень при придбанні матеріальних ресурсів, хоч і призводить до утворення великих запасів, але має зміст тоді, коли підприємство може домогтися від постачальників зниження ціни (так як великий розмір замовлень часто передбачає деякі пільги, що надаються постачальником як знижка ціни) [35].

У ході аналізу потрібно дати оцінку вибору постачальників виробничих

запасів, з'ясувати, чи врахувало підприємство при їх виборі такі фактори [55]:

- відповідність виробничої потужності постачальників потребі підприємства у запасах;
- територіальну віддаленість постачальника;
- можливість оперативного постачання запасів;
- швидкість реакції на потреби покупця;
- репутацію постачальника тощо.

Рівномірне та синхронне надходження сировини від постачальників є основною умовою ритмічної роботи підприємства, належного задоволення потреб споживачів у продукції, укріплення позицій підприємства на ринку та формування його «доброго іміджу». Тому, у процесі оцінки портфеля договорів поставки сировини за ритмічністю необхідно визначити відповідність обсягу надходження окремих партій кожного виду сировини, встановленому договірними термінами [50].

Коефіцієнт ритмічності можна визначити за формулою [62]:

$$Kp = OPp / OPd, \quad (1.2)$$

де Kp – коефіцієнт ритмічності поставки певного виду сировини;

OPp – обсяг даного виду сировини з урахуванням ритмічності її поставки;

OPd – обсяг поставки даного виду сировини за договором.

Оцінка портфеля договорів поставок щодо асортименту сировини здійснюється за допомогою коефіцієнта асортиментності, який можна розрахувати за наступним чином [65]:

$$Ka = OPa / OPd, \quad (1.3)$$

де Ka – коефіцієнт асортиментності (виконання плану поставки сировини з урахуванням її асортименту);

ОПа – обсяг поставки сировини, який зараховують у виконання договору за асортиментом;

ОПд – обсяг поставки сировини за договором.

Створення товарно-матеріальних запасів сировини й матеріалів викликано прагненням здійснювати виробництво й поставки економічними партіями. Вони мають місце в промисловців, оптовиків, роздрібних торговців.

Крім того, товарно-матеріальні запаси покликані забезпечити стабільність системи матеріально-технічного забезпечення виробництва й надійність поставок.

Сильним стимулом до створення запасів є прагнення уникнути наслідків дефіциту й перебоїв у постачанні:

- зрив строків поставки генерує додаткові витрати на закупівлю матеріалів для виконання замовлення;

- зрив строків поставки товарно-матеріальних запасів супроводжується втратою доходу;

- невиконання строків поставки загрожує втратою замовника.

З метою організації й управління товарно-матеріальні запаси сировини й матеріалів класифікуються за кількома ознаками:

Залежно від виконуваних функцій товарно-матеріальні запаси сировини й матеріалів діляться на наступні види:

- транспортний;
- підготовчий;
- технологічний;
- поточний;
- страховий.

Транспортний запас необхідний тому, що час руху платіжних документів і вантажів не збігається. У випадку, якщо постачальник перебуває на далекій відстані, платіжні документи на сировину прибувають і

оплачуються підприємством раніше, ніж надходить вантаж. Тому транспортний запас дорівнює відрізку часу між оплатою рахунку й надходженням сировини й матеріалів на підприємство.

Підготовчий запас – це час, необхідний для приймання, розвантаження, сортування, вхідного контролю якості, складування матеріалів і комплектуючих. Визначається на основі хронометражу або на підставі звітних даних попереднього періоду.

Якщо отримані від постачальників матеріали й комплектуючі не можуть бути відразу пущені у виробництво, а вимагають попередньої підготовки (сушіння деревини, різка металу), то визначається технологічний запас.

Поточний запас забезпечує безперервність процесів постачання й реалізації між двома поставками і є основним. Він циклічно міняється від нуля в момент вичерпання чергової партії поставки до максимуму в момент поставки.

Оскільки як звичайно на підприємстві перебуває велика номенклатура матеріалів і комплектуючих на різних стадіях вичерпання інтервалу поставки, то достатньо підтримувати норму поточного запасу, що дорівнює половині інтервалу поставки.

Можна постаратися скоротити інтервал поставки, розділивши його, наприклад, на чотири заявки. При цьому середній складський запас скоротиться в 8 разів. Але треба при цьому варто одержати згоду постачальника, щоб він при цьому не збільшував свої ціни, тому що це змушує його знизити партії запуску у виробництво й збільшити витрати. Крім того, при цьому виростуть витрати на оформлення заявок і транспортування партій.

Основними показниками, що відображають ефективність використання товарно-матеріальних запасів, є коефіцієнти ділової активності. Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, у швидкості обороту його активів. Аналіз ділової активності полягає в

дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, основними з яких є [60, 63, 65]:

1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів – показує скільки грошових одиниць приносить одна гривня оборотних активів:

$$Ko.o.a. = \frac{ЧД}{СВОа}, \quad (1.4)$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції;

СВОа – середня величина оборотних активів.

2. Коефіцієнт завантаження оборотних активів – показує, скільки оборотних активів припадає на одну грошову одиницю реалізованої продукції за певний період:

$$Kзав. = \frac{СВОа}{ЧД}. \quad (1.5)$$

3. Тривалість обороту оборотних активів – відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності оборотних активів:

$$T.o.a. = \frac{T}{Ko.o.a.}, \quad (1.6)$$

де T – кількість днів у періоді;

Ko.з. – коефіцієнт оборотності оборотних активів.

4. Коефіцієнт оборотності запасів – відображає число оборотів запасів і дозволяє виявити резерви зростання виробництва продукції. Зниження цього показника характеризує відносне зростання товарно-матеріальних запасів, що негативно впливає на фінансовий стан підприємства [63]. Розраховується за формулою:

$$Ko.z. = \frac{ЧД}{СВЗ}, \quad (1.7)$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції;

СВЗ – середня величина запасів.

5. Тривалість обороту запасів – відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності запасів:

$$O.z. = \frac{T}{Ko.z.}, \quad (1.8)$$

де T – кількість днів у періоді;

Ko.z. – коефіцієнт оборотності запасів.

Наступним кроком в аналізі забезпеченості підприємства виробничими запасами є визначенням забезпеченості ними підприємства в днях. Даний показник розраховують шляхом ділення фактичного обсягу цього запасу у натуральному вимірнику на середньодобові витрати цього запасу в тих самих натуральних вимірниках. Для покращення управління виробничими запасами доречно проводити загальний аналіз обсягу і структури виробничих запасів підприємства, який передбачає проведення горизонтального аналізу виробничих запасів на складі, тобто аналізу динаміки виробничих запасів за певні періоди часу, визначення абсолютних і відносних показників змін за номенклатурними позиціями та визначення тенденцій змін у часі (тренду). Крім горизонтального аналізу доцільно проводити вертикальний аналіз структури виробничих запасів підприємства та коефіцієнтний порівняльний аналіз якісного стану та руху виробничих запасів [62, 64].

Слід зазначити, що чим ефективніше використовуються матеріальні ресурси, тим менше їх витрачається на виготовлення певної кількості продукції, тобто створюється можливість збільшити обсяги виробництва, що в цілому підвищує його ефективність.

Для оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів

використовують систему узагальнюючих та індивідуальних показників [35].

До узагальнюючих показників належать прибуток на гривню матеріальних витрат, матеріаловіддача, матеріаломісткість, коефіцієнт співвідношень темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат, частка матеріальних витрат у собівартості продукції, коефіцієнт використання матеріалів.

Прибуток на гривню матеріальних витрат є найбільш узагальнюючим показником ефективності використання матеріальних ресурсів. Його визначають співвідношенням суми одержаного прибутку від основної діяльності до суми матеріальних витрат.

Матеріаловіддача продукції характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів та розраховується діленням вартості виробленої продукції на суму матеріальних витрат [62].

Матеріаловіддача – визначається відношенням вартості продукції (робіт, послуг) до суми матеріальних витрат. Цей показник характеризує віддачу матеріалів, а саме – вихід продукції (робіт, послуг) з кожної гривні спожитих матеріальних ресурсів (сировини, палива, електроенергії):

$$M_B = \frac{\sum(K \times C_m)}{\sum(K \times H^n \times C^n)}, \quad (1.9)$$

де M_B – матеріаловіддача продукції в грн;

K – обсяг випуску продукції (в натуральних одиницях);

H^n – норма витрачання n -виду матеріалу на одиницю продукції (у натуральних вимірниках);

C^n – ціна одиниці n -виду матеріалу за період, що аналізують, грн;

C_m – відпускна ціна одиниці продукції, грн.

Матеріаломісткість продукції є зворотнім показником до показника матеріаловіддачі й відображає рівень матеріальних витрат (без амортизації) на кожну гривню товарної продукції. Розраховується показник наступним чином:

$$M_M = \frac{\sum(K \times H^n \times C^n)}{\sum(K \times C_m)} = \frac{1}{M_B}, \quad (1.10)$$

Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягу виробництва та матеріальних витрат визначають відношенням індексу валової продукції до індексу матеріальних витрат. Він характеризує у відносному вираженні динаміку матеріаловіддачі і, разом з тим, розкриває фактори її зростання [46]

Частка матеріальних витрат у собівартості продукції обчислюється шляхом відношення суми матеріальних витрат до повної собівартості виробленої продукції. Динаміка цього показника характеризує зміну матеріаломісткості.

Коефіцієнт матеріальних витрат становить відношення фактичної суми матеріальних витрат до планової, перерахованої на фактичний обсяг випущеної продукції. Він показує, наскільки економно використовують матеріали в процесі виробництва, чи немає перевитрат порівняно з установленими нормами. Якщо коефіцієнт більше 1, це свідчить про перевитрати матеріальних ресурсів на виробництво продукції, і, навпаки, якщо менше 1, то матеріальні ресурси використовували економніше. Індивідуальні (часткові) показники застосовують для характеристики ефективності використання окремих видів матеріальних ресурсів (місткість сировини, металомісткість, місткість палива, енергомісткість тощо) [46].

Аналіз матеріаломісткості проводиться у наступному порядку [63]:

- визначається загальна оцінка матеріаломісткості продукції;
- аналізується зміна матеріаломісткості за окремими елементами витрат;
- визначається вплив зміни факторів на матеріаломісткість продукції.

Аналіз матеріаломісткості продукції дає можливість пошуку резервів скорочення матеріальних витрат на виробництво продукції та сприяє зниженню собівартості.

Недоліки в постачанні, зменшення обсягів матеріалів у поточних матеріальних запасах та перевитрати матеріалів при їх використанні може

певною мірою компенсуватися економією їх у виробничому процесі. Але для цього необхідно провести оцінку ефективності використання матеріальних запасів за допомогою системи різноманітних показників, зокрема таких як: коефіцієнт використання запасів; швидкість оборотності (тривалість обороту), коефіцієнт оборотності (кількість оборотів).

Коефіцієнт оборотності запасів (коефіцієнт інтенсивності використання) розраховується діленням собівартості реалізованої за звітний період продукції на вартість виробничих запасів. Рівень оборотності виробничих запасів значною мірою залежить від галузевих особливостей.

Тривалість обороту виробничих запасів представляє собою кількість днів, яка необхідна для перетворення виробничих запасів в грошову форму, і є величиною, оберненою до коефіцієнта оборотності [59].

Ефективне управління запасами дає змогу прискорити оборотність капіталу і підвищити його доходність, зменшити поточні витрати на зберігання їх, вивільнити з поточного господарського обороту частину капіталу, реінвестуючи його в інші активи. Для розв'язання управлінських завдань аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів розробляють відповідні алгоритми. У галузі в якій працює досліджуване підприємство важливим є економія сировини та матеріалів через високу матеріаломісткість послуг.

Висновки до розділу 1

У сучасних умовах для підприємств виробничі запаси є невід'ємним елементом функціонування та мобілізатором фінансових ресурсів. Це закономірно, адже незабезпечення матеріальними ресурсами виробничого процесу зумовлює виникнення втрат від простоювання, а накопичення супроводжується зменшенням поточної, абсолютної ліквідності та обігових коштів. Балансування між визначенням оптимальної величини виробничих запасів і витрат, які вони супроводжують, є першочерговим завданням

підприємства.

Проведені дослідження економічної сутності запасів як економічної категорії виявили певні відмінності у трактуванні даного поняття науковцями. Така ситуація свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від вибраного підходу до її визначення.

В основу економічної класифікації виробничих запасів покладено їх значення для процесу виробництва, оскільки використовувані в ньому запаси відіграють різну роль (одні формують речовинну основу (субстанцію) майбутнього продукту, інші беруть участь у процесі виробництва, або надаючи виробам відповідних властивостей, або сприяють виробничому процесу) та здійснюють різний вплив на ефективність діяльності.

Управління запасами являє собою складний безперервний процес, що передбачає оперативне маневрування ресурсами, матеріалами, товарами, готовою продукцією для забезпечення виробництва та збуту.

Ефективне управління запасами матеріалів та сировини спирається на єдиний принцип: підтримувати їх на мінімально безпечному рівні, тобто такому, що враховує надійність поставок і дозволяє уникнути зайвих витрат на зберігання та ефективне їх використання. При цьому в організації аналізу забезпеченості підприємства виробничими запасами та ефективності їх використання. надзвичайно важливе місце посідає інформаційне забезпечення.

Сьогодні існує низка методів, що розроблені вітчизняними та іноземними науковцями для визначення оптимального розміру замовлення, обсягу запасів, періодів поставок, періодичності постачання тощо.

2 ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ПАТ «МОТОР СІЧ»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Запорізьке публічне акціонерне товариство «Мотор Січ» одне з провідних у світі авіа двигунобудівних підприємств по розробці, виготовленню, випробуванню, супроводженню в експлуатації і ремонту сучасних авіаційних двигунів[44].

Продукція підприємства експлуатується на літаках та вертольотах різного призначення, більш ніж в 120 країнах світу.

Загальними зборами акціонерів від 19 травня 2011 року на виконання вимог Закону України «Про акціонерні товариства» прийняте рішення про зміну найменування з відкритого акціонерного товариства на публічне акціонерне товариство.

Підприємство ПАТ «Мотор Січ» знаходиться за адресою: Україна, 69068, м. Запоріжжя, проспект Моторобудівників, 15.

Основним видом діяльності ПАТ «Мотор Січ» є авіаційна промисловість; виробництво електротехнічних машин, обладнання, апаратури та виробів виробничого призначення; ремонт цивільних літаків, вертольотів, їх обладнання та авіаційних двигунів. ПАТ «Мотор Січ» одне з декількох у світі підприємств та єдине підприємство в Україні, що має закінчений цикл виробництва двигунів, а також таке, що забезпечує весь цикл ремонту, випробування та обслуговування двигунів [44].

До складу ПАТ «Мотор Січ» входять наступні структурні одиниці, розташовані на території України: Запорізький моторобудівний завод; Запорізький машинобудівний завод ім. В. І. Омельченко; Снежнянський

машинобудівний завод; Волочиський машинобудівний завод; Авіакомпанія «Мотор Січ».

На кінець 2018 року статутний капітал ПАТ «Мотор Січ» становить 280529650,00 грн і розділений на 2077990 простих іменних акцій номінальною вартістю 135 грн кожна. Протягом останніх трьох років розмір статутного капіталу ПАТ «Мотор Січ» не мінявся.

Стратегія підприємства ПАТ «Мотор Січ» спрямована в першу чергу на [44]:

- збільшення обсягів реалізації продукції;
- розширення ринків збуту продукції;
- активне просування продукції на світові ринки;
- розробку перспективних виробів;
- одержання максимального прибутку;
- збереження трудового колективу.

Відповідно до встановленої мети підприємство ПАТ «Мотор Січ»:

- розробляє й впроваджує у виробництво прогресивні науково-технічні, конструкторсько-технологічні рішення;

- зміцнює й розвиває співробітництво з розроблювачами й партнерами;
- бере участь у спільних проектах із створення й модернізації цивільних вертольотів Мі-28, Мі-17 із двигунами сімейств ТВ3-117, ВК-2500, ТВ3-117ВМА-СБМ1У, найбільш вантажопідйомного вертольота Мі-26 з українськими двигунами Д-136, вертольота Мі-2 із двигунами МС-500У;

- співробітничав з авіаційними українськими й австрійськими фірмами й науковими центрами в області авіаційного двигунобудування.

Для втримання позицій на ринку авіадвигунобудування необхідна систематична робота з підвищення якості й характеристик продукції, що випускається, а також розробка нових двигунів і модифікацій, які відповідали б зростаючим вимогам замовників.

ПАТ «Мотор Січ» постійно займається розробкою, освоєнням і просуванням на ринок нових видів продукції і послуг. В даний час триває

робота над створенням і освоєнням наступних сімейств авіадвигунів: МС-500В, ТВЗ-117ВМА-СБМ1В, Д-436-148ФМ, МС-14, різних типів АІ-450, АІ-136Т. Підприємство активно розвиває вертолітний програму: працює над проектами по ре моторизації вертольотів Мі-8Т, Мі-8МТВ, Мі-17 та Мі-2 і оснащенням їх новими двигунами ТВЗ-117ВМА-СБМ1В різних серій і АІ-450М, що дозволяє поліпшити експлуатаційні та льотні характеристики вертольотів; веде роботу з освоєння ремонту головних вертолітних редукторів для різних типів вертольотів; працює над цілою низкою нових розробок по вертолітної тематики і активно пропонує нову продукцію і послуги на традиційних і нових ринках.

У звітному році за результатами дослідно-конструкторських робіт розпочато серійне виробництво вертольота Мі-2МСБ, модернізація вертольота Мі-2 в профіль Мі-2 з двигунами АІ-450М-Б, освоєний ремонт і отриманий від Управління регулювання діяльністю державіації України допуск до серійного ремонту головних вертолітних редукторів ВР-14, ВР-8А, ВР-24.

Крім авіатехніки, ПАТ «Мотор Січ» створює електростанції різної потужності і енергокомплекси на їх основі, газотурбінні приводу для газоперекачувальних агрегатів, товари народного споживання і виробу медичного призначення [44].

На розробку і підготовку до серійного випуску нових виробів і проведення НДДКР у 2018 р. направлено 657,0 млн грн, а з урахуванням витрат на придбання обладнання для основного виробництва підприємства – 1268,1 млн грн.

Основною продукцією, що забезпечила ПАТ «Мотор Січ» більше 10% доходів за 2018 р., є авіаційні двигуни різних типів і модифікацій.

Частка експорту в доході від реалізованої продукції у 2018 р. становила 87,7%.

Сьогодні запорізькі моторобудівники пропонують на світовий ринок продукцію, що випускається на сертифікованій виробничій базі.

Виробництво сучасних авіадвигунів, а також ремонт всіх випущених авіадвигунів сертифіковані Авіаційним Регістром МАК і Державним департаментом авіаційного транспорту України. Підприємство визнане Авіаційним Регістром МАК як Розроблювач авіаційних двигунів цивільних повітряних судів. Система якості АТ "МОТОР СІЧ" сертифікована транснаціональною фірмою Bureau Veritas Certification на відповідність вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2008 відносно виробництва, ремонту та технічного обслуговування авіадвигунів, газотурбінних приводів і проектування газотурбінних електростанцій.

Основною продукцією, що забезпечила АТ "МОТОР СІЧ" більше 10% доходів за 2018 рік, є авіаційні двигуни різних типів і модифікацій.

Структура реалізованої продукції підприємства у 2018 р. наведена на рис. 2.1.

Рис. 2.1 – Структура реалізованої продукції ПАТ «Мотор Січ» у 2018 р.

Дохід від реалізації продукції, робіт та послуг – 12239687 млн грн. Питома вага авіатехніки та вертольотної техніки в реалізованій продукції - 84,052%; Частка експорту в доході від реалізованої продукції – 81,67%.

Значним ринком збуту для продукції АТ «Мотор Січ» є країни далекого зарубіжжя. АТ «Мотор Січ» приділяє велику увагу збереженню і розширенню ринків збуту в регіонах, де експлуатується авіатехніка з двигунами нашого виробництва. Тривалу і плідну співпрацю пов'язує наше

підприємство з багатьма партнерами з країн Південно-Східної Азії, Близького Сходу, Африки та Латинської Америки. Найбільш великими споживачами в далекому зарубіжжі в 2018 . були Китай, Індія, Алжир, ОАЕ, США, В'єтнам, Чехія. Більшість укладених АТ «Мотор Січ» контрактів мають довгостроковий характер, їх виконання буде продовжено в 2019 році.

Серйозними конкурентами АТ «Мотор Січ» на світовому ринку є такі компанії як Pratt & Whitney (Канада), Snecma / Turbomeca (Франція), «General Electric» (США). Це найбільші авіадвигунобудівна компанії. З огляду на, що в усьому світі застосовується практика часткового (до 50%) фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт і передових технологій, що застосовуються в сучасних авіадвигунах, за рахунок державного бюджету, провідні компанії користуються вагою підтримкою своїх держав, що забезпечує найвищий рівень їх розробок і конкурентоспроможність виробів, які, без всяких знижок, можна віднести до одного з найбільш наукоємних видів продукції.

У 2018 р. на проведення НДКР витрачено 45,7 млн. грн. Крім науково-дослідних розробок, підприємство веде постійну роботу по впровадженню у виробництво нових перспективних видів авіаційних двигунів, продукції загального технічного призначення та ТНС, модернізації та ре моторизації вертолітної техніки. У 2018 р. на ці цілі витрачено 538,3 млн. грн.

Виробничо-господарська діяльність підприємства у 2018 р. відбувалась у складних економічних та політичних умовах. У 2018 р. зросли ціни на матеріали, комплектуючі вироби (індекс цін виробників промислової продукції в Україні за 2018 р. склав 114,2%), енергоносії (індекс цін постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря у 2018 р. склав 129,8%). Проведена робота з поліпшення ефективності використання ресурсів, у тому числі з енергозбереження, частково зменшила вплив вказаних факторів на ріст собівартості продукції.

Також негативно на фінансово-господарчу діяльність підприємства вплинули:

- робота Нацбанку України по запровадженню обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті та встановлення обов'язкового продажу 50% валютної виручки;

- часткова втрата зовнішніх ринків збуту;

- довгостроковий процес імпортозаміщення матеріалів та комплектуючих виробів.

Вказані фактори не дозволили підприємству у повному обсягу провести модернізацію виробництва та відволікали його обігові кошти. За результатами 2018 р. (Додатки А, Б) підприємство отримало чистий прибуток у розмірі 1252193 тис. грн (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства ПАТ «Мотор Січ» за 2016–2018 рр., тис. грн.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+/-)	
				2018/2017	2018/2016
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	10546323	15150429	12239687	-2910742	1693364
Собівартість реалізованої продукції	4137864	6687998	7291413	603415	3153549
Валовий прибуток	6408459	8462431	4948274	-3514157	-1460185
Прибуток від операційної діяльності	3551099	5586913	1734145	-3852768	-1816954
Прибуток до оподаткування	2753684	4186755	1856808	-2329947	-896876
Податок на прибуток	709587	1082581	604615	-477966	-104972
Чистий прибуток	2044097	3104174	1252193	-1851981	-791904
Рентабельність продажів, %	154,87	126,53	67,86	-58,67	-87,01

Проте, аналізуючи динаміку фінансових результатів діяльності підприємства слід зазначити, що 2018 р. став несприятливим для ПАТ «Мотор Січ», оскільки усі з них погіршилися порівняно з попередніми роками. Крім того спостерігається стабільна тенденція зниження рівня рентабельності продажів з 154,87% у 2016 р. до 67,86% у 2018 р.

Завдяки нарощуванню обсягу збуту продукції у 2017 р. на 43,66% ПАТ «Мотор Січ» зміг збільшити чистий прибуток на 51,86% порівняно з аналогічним показником 2016 р. до 3104174 тис. грн. Але у 2018 р.

підприємству не вдалося уникнути впливу негативних факторів, діючих на підприємство й економіку України в цілому. Так падіння доходів від реалізації продукції у 2018 р. порівняно з 2017 р. на 19,21% з одночасним зменшення рентабельності продажів на 58,67% призвело до того, що підприємство недоотримало валового прибутку на суму у 3514157 тис. грн. В свою чергу чистий прибуток скоротився на 1851981 тис. грн.

Динаміка чистого доходу, валового та чистого прибутку підприємства наведена на рис. 2.2.

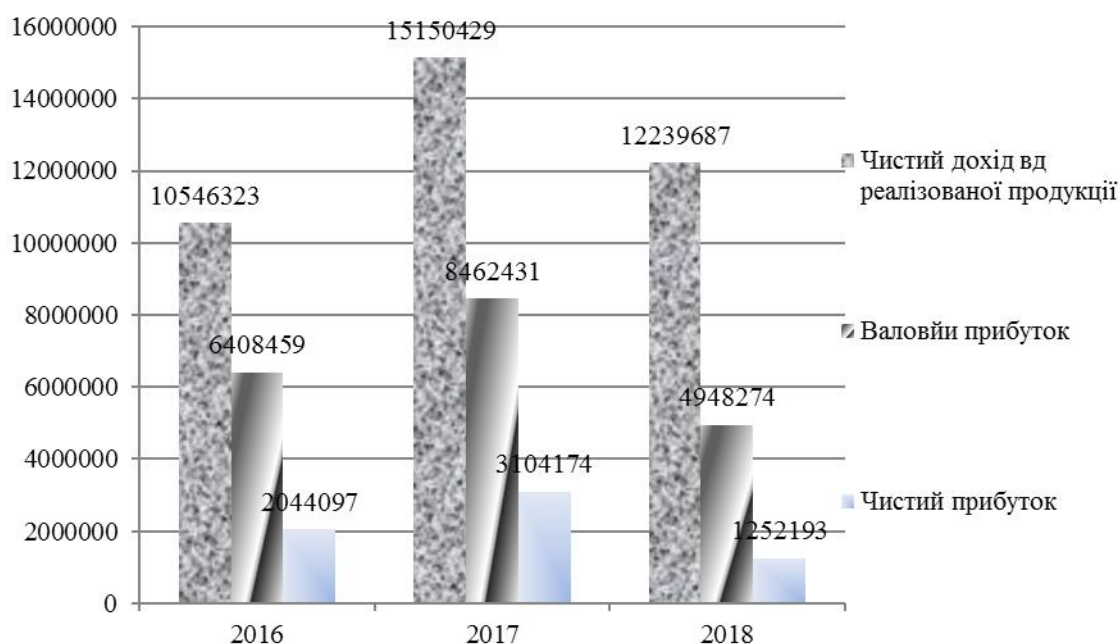

Рис. 2.2 – Динаміка основних складових фінансово результату підприємства ПАТ «Мотор Січ» за 2016–2018 рр., тис. грн

Такий стан справ пов'язаний насамперед з тим, що виробничо-господарська діяльність підприємства у 2016–2018 рр. відбувається у складних економічних та політичних умовах. Так, у 2017 р. зросли ціни на матеріали, комплектуючі вироби (індекс цін виробників промислової продукції в Україні за 2017 р. склав 114,3%), енергоносії (ціни на електроенергію порівняно з 2016 р. зросли на 23,2%), хоча проведена робота з поліпшення ефективності використання ресурсів, зокрема,

енергозбереження, зменшила вплив вказаних факторів на ріст собівартості продукції. Крім того мали негативний вплив фактори намагання власників ПАТ «Мотор Січ» продати китайській компанії контрольний пакет акцій підприємства.

2.2 Аналіз структури оборотних активів та джерел їх формування

Фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від складу, структури, динаміки та рівня використання оборотних активів.

Аналіз забезпеченості підприємства власними оборотними активами дає можливість оцінити спроможність створювати необхідні для виробництва і реалізації продукції запаси сировини, матеріалів, інші виробничі запаси, перехідні запаси незавершеного виробництва, готової продукції, вкладати певну суму коштів у сферу розрахунків. Аналіз оборотних активів дозволяє сформувати комплекс пропозицій для підприємства, які допоможуть покращити не лише майновий стан підприємства, а й обумовлять ріст позитивного фінансового результату і рентабельності [62].

Аналізуючи структури активів підприємства ПАТ «Мотор Січ» слід зазначити, що протягом аналізованого періоду збільшення обсягу оборотних активів відбувалося більшими темпами ніж необоротних (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка активів підприємства ПАТ «Мотор Січ» за 2016–2018 рр., тис. грн.

Показник	Рік			Відхилення			
				+,-		у % до	
	2016	2017.	2018.	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Необоротні активи	6839349	7635917	8366083	1526734	730166	22,32	9,56
Оборотні активи	18411573	21607202	21128848	2717275	-478354	14,76	-2,21
Всього активів	25251032	29243457	29495220	4244188	251763	16,81	0,86

За звітний період відбулося збільшення активів підприємства, що пов'язано як зі збільшенням необоротних активів на 22,32% так із підвищенням величини оборотних – на 14,76% (1526734 тис. грн та 2717275 тис. грн відповідно). Загальна величина збільшення майна склала 4244188 тис. грн. (16,81%), при цьому необоротні активи зростали швидшими темпами. Крім того у 2018 р. спостерігається падіння обсягів оборотних активів на 2,21% (478354 тис грн). В середньому за 2016– 2018 роки питома вага необоротних активів ПАТ «Мотор Січ» у загальному обсязі майна складала 27%.

Динаміка змін вартості оборотних та необоротних активів наведена на рис. 2.3.

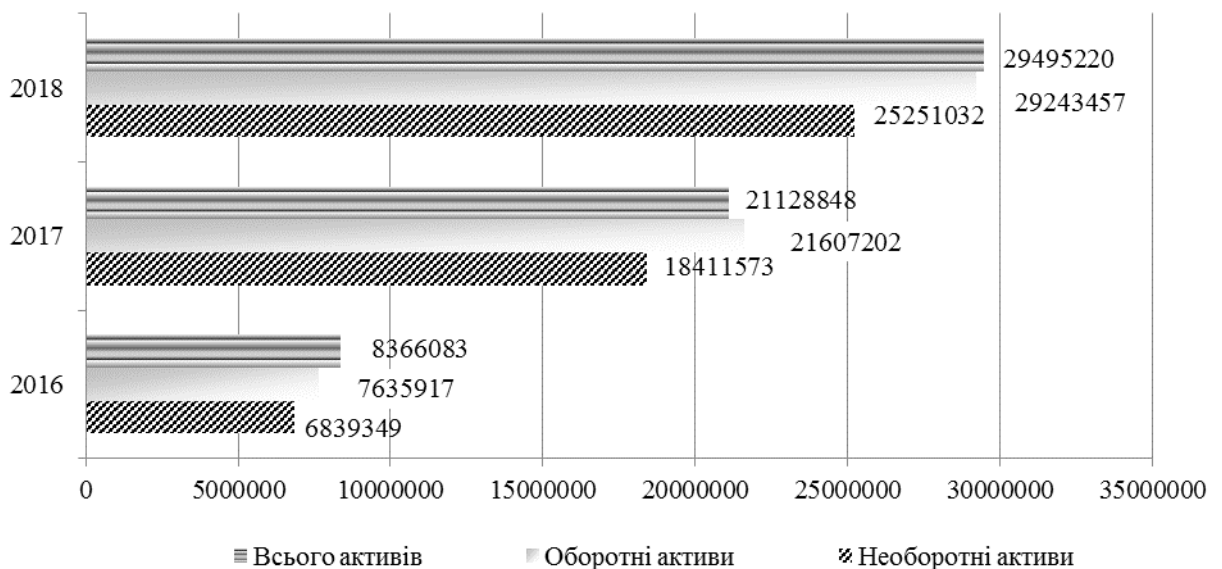

Рис. 2.3 – Динаміка оборотних та необоротних активів підприємства ПАТ «Мотор Січ» за 2016–2018 рр., тис. грн.

Оцінку ефективності використання оборотних активів в оперативній діяльності аналізованого підприємства розпочнемо з визначення величини й розмірів окремих поточних активів.

Аналіз структури оборотних активів дозволить нам визначити, які

елементи оборотних активів займають найбільшу питому вагу. Аналіз складу та структури оборотних активів ПАТ «Мотор Січ» наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка та структура оборотних активів підприємства ПАТ «Мотор Січ» за 2016–2018 рр.

Стаття балансу	На кінець 2016 р.		На кінець 2017 р.		На кінець 2018 р.	
	сума, тис. грн.	питома вага у %	сума, тис. грн.	питома вага у %	сума, тис. грн.	питома вага у %
Оборотні активи, в т.ч.:	18411573	100,0	21607202	100,0	21128848	100,0
- запаси, в т.ч.:	13308727	72,3	14365601	66,5	16462336	77,9
- виробничі запаси	3815509	20,7	4218462	19,5	4610208	21,8
- незавершене виробництво	8507188	46,2	8921359	41,3	10585339	50,1
- готова продукція	969930	5,3	1206139	5,6	1247841	5,9
- товари	16100	0,1	19641	0,1	18948	0,1
- поточні біологічні активи	165	0,0	87	0,0	106	0,0
- векселі одержані	-	-	-	-	-	-
- дебіторська заборгованість всього, в т.ч.:	2074528	11,3	4387855	20,3	2995568	14,2
- заборгованість за товари, роботи, послуги	1121133	6,1	3195027	14,8	1427761	6,8
- заборгованість за розрахунками	630586	3,4	833772	3,9	1220072	5,8
- інша поточна дебіторська заборгованість	322809	1,8	359056	1,7	347735	1,6
- поточні фінансові інвестиції	559935	3,0	9313	0,0	9789	0,0
- гроші та їх еквіваленти	2352855	12,8	2756289	12,8	1469427	7,0
- інші оборотні активи	115410	0,6	88081	0,4	191741	0,9

З таблиці ми бачимо, що протягом аналізованого періоду спостерігається зростання оборотних активів ПАТ «Мотор Січ», на що вказує збільшення загальної їх вартості – на 14,76% у 2018 р. порівняно з 2016 р.

Найбільшу питому вагу у складі оборотних активів ПАТ «Мотор Січ» займають запаси, вартість та питома вага яких має неоднозначну динаміку. В абсолютних показниках вартість запасів протягом аналізованого періоду

зростає з 3153609 тис. грн до 16462336 тис. грн, а за питомою вагою з 72,3% у 2016 р. до 77,9% у 2018 р. Загальне збільшення становить 5,4 п.п.

Протягом всього періоду питома вага запасів коливалася у розмірі 66,5-77,9% у загальній вартості активів, що пояснюється технологічними особливостями продукції, яку виробляє ПАТ «Мотор Січ». Насамперед, висока частка запасів зумовлена значним обсягом незавершеного виробництва (питома вага 41–50% у загальній вартості оборотних активів, при цьому питома вага у 2018 р. порівняно з 2016 р. зросла на 3,9 п.п.) та достатньо високою вартістю виробничих запасів (питома вага 19,5–21,8% у загальній вартості оборотних активів).

Зростання обсягів виробничих запасів підприємства протягом аналізованого періоду становило 794699 тис. грн., при цьому їх питома вага збільшилася з 20,7% у 2016 р. до 21,8% у 2018 р.

Збільшення частки запасів може свідчити: про розширення масштабів діяльності підприємства; про прагнення захистити кошти від знецінювання внаслідок інфляції; про неефективне розпорядження запасами, внаслідок чого значна частина капіталу заморожується на тривалий час у запасах, сповільнюється його оборотність. Таким чином керівництву підприємства слід уважно стежити за зазначеною динамікою оскільки невиправдане зростання запасів призводить до проблем з ліквідністю суб'єкта господарювання, зростання складських витрат, що негативно впливає на фінансовий результати діяльності. Крім того це свідчить про спад ділової активності підприємства.

Відзначимо також, що готова продукція займає 5,3–5,9% від загальної вартості його оборотних активів та має тенденцію до щорічного зростання. Зазначене, поряд із тенденціями до зростання дебіторської заборгованості за товарами, роботами, послугами та зменшення розміру чистого прибутку підприємства у 2018 р. порівняно з 2016 р. може вказувати на проблеми з платоспроможним попитом на продукцію ПАТ «Мотор Січ».

Дебіторська заборгованість підприємства займає 11–20% у загальній

вартості його оборотних активів та має неоднозначну тенденцію як за розміром, так і за питомою вагою. Якщо у 2017 р. дебіторська заборгованість зросла на 2313327 тис. грн порівняно з 2016 р., то у 2018 р. її зменшення склало 1392287 тис. грн. Відповідні зміни відбувалися і у питомій вазі – 11,3% у 2016 р., 20,3% у 2017 р. та 14,2% відповідно у 2018 р.

При цьому відзначимо, що на збільшення дебіторської заборгованості, насамперед, вплинуло збільшення розміру дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 306628 тис. грн (44,10%). ПАТ «Мотор Січ» варто звернути увагу на збільшення обсягів дебіторській заборгованості й ретельно контролювати її розмір, не допускаючи її подальшого не обґрунтованого збільшення, адже значне накопичення заборгованості може перерости в кризу неплатежів.

Грошові кошти підприємства (7–12,8% від загальної вартості оборотних активів) мають нестійку тенденцію й у цілому за аналізований період скоротилися на 37,55% та на кінець 2018 р. склали 1469427 тис. грн. Зменшення грошових коштів та їх еквівалентів є негативним моментом, оскільки погіршує ліквідність підприємства.

Динаміка основних складових оборотних активів підприємства ПАТ «Мотор Січ» наведена на рис. 2.4.

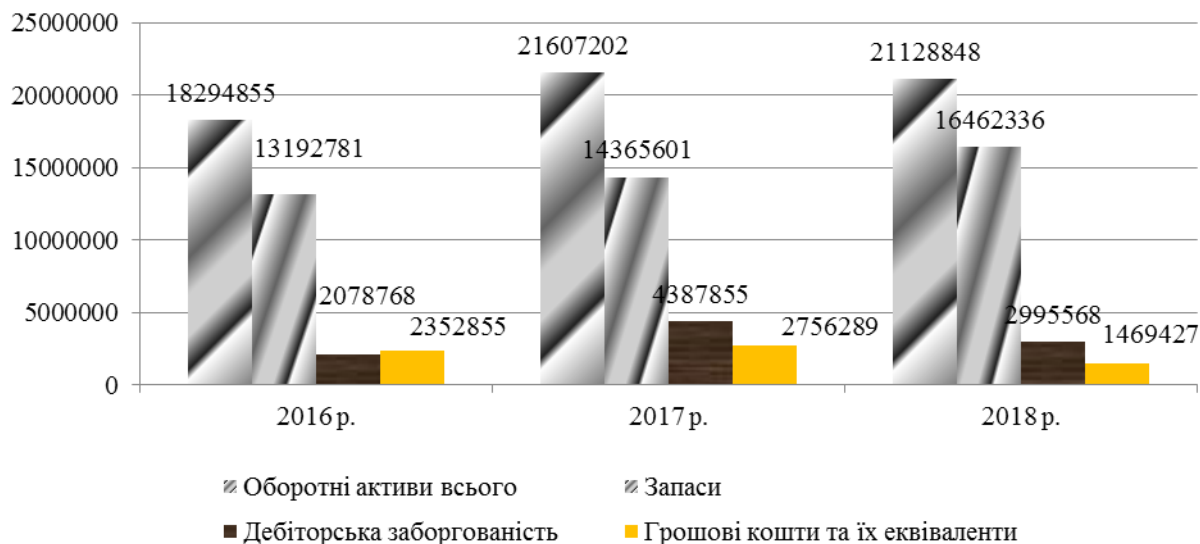

Рис. 2.4 – Динаміка основних складових оборотних активів

підприємства Пат «Мотор Сі» за 2016-2018 рр.

Враховуючи той факт, що оборотні активи знаходяться в безпосередній залежності від джерел формування фінансових ресурсів підприємства, оскільки частина сформованих на підприємстві фінансових ресурсів спрямовується на їх фінансування, доцільно здійснити аналіз складу та структури джерел формування капіталу підприємства ПАТ «Мотор Січ».

Так, першим кроком здійснимо оцінку розподілу загального розміру капіталу на власні та позикові кошти (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Аналіз джерел формування оборотного капіталу ПАТ «Мотор Січ» за 2016–2018 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+/-)	
				2018/2017	2018р/2016
Всього капітал, тис. грн.	25251032	29243457	29495220	251763	4244188
Власні кошти, тис. грн.	16315142	19381433	21354360	1972927	5039218
- у % до всіх джерел коштів	64,61	66,28	72,40	6,12	7,79
Зобов'язання, тис. грн.	8935890	9862024	8140860	-1721164	-795030
- у % до всіх джерел коштів	35,39	33,72	27,60	-6,12	-7,79

Узагальнюючи наведені в таблиці дані, відзначимо, що протягом аналізованого періоду спостерігається тенденція збільшення величини капіталу підприємства ПАТ «Мотор Січ». Так, на початок 2017 р. капітал підприємства складав 25251032 тис. грн, протягом звітного періоду відбулося зростання на 4244188 тис. грн (або 16,81%) і наприкінці 2018 р. загальна величина капіталу склала 29495220 тис. грн.

Аналізуючи залучений капітал з початку 2017 по кінець 2017 р., слід відзначити, що на початок 2017 року його величина складала 8935890 тис. грн, а наприкінці 2017 р. величина залученого капіталу коштів збільшились до 9862024 тис. грн. Наприкінці 2018 р. порівняно з кінцем 2017 р. загальна сума залучених коштів зменшилася на 1721164 тис. грн, тобто на 17,45%.

Протягом аналізованого періоду скорочення залученого капіталу склало 8,90% (795030 тис. грн).

Власний капітал протягом аналізованих 2016-2018 років мав загальну тенденцію зростання. Порівняно з базовим цей показник зріс на 5039218 тис. грн, або 30,89%. Крім того слід зазначити, що у порівняльній величині до загальної величини капіталу підприємства розмір власного капіталу ПАТ «Мотор Січ» у 2018 р. порівняно з 2016 р. збільшилося на 7,79 п.п. а порівняно з 2017 р. збільшився на 6,12 п.п.

Основними статтями збільшення позикового капіталу підприємства у 2018 р. порівняно з 2016 р. стали усі складові поточна кредиторської заборгованості.

Динаміка структури капіталу підприємства наведена на рис. 2.5.

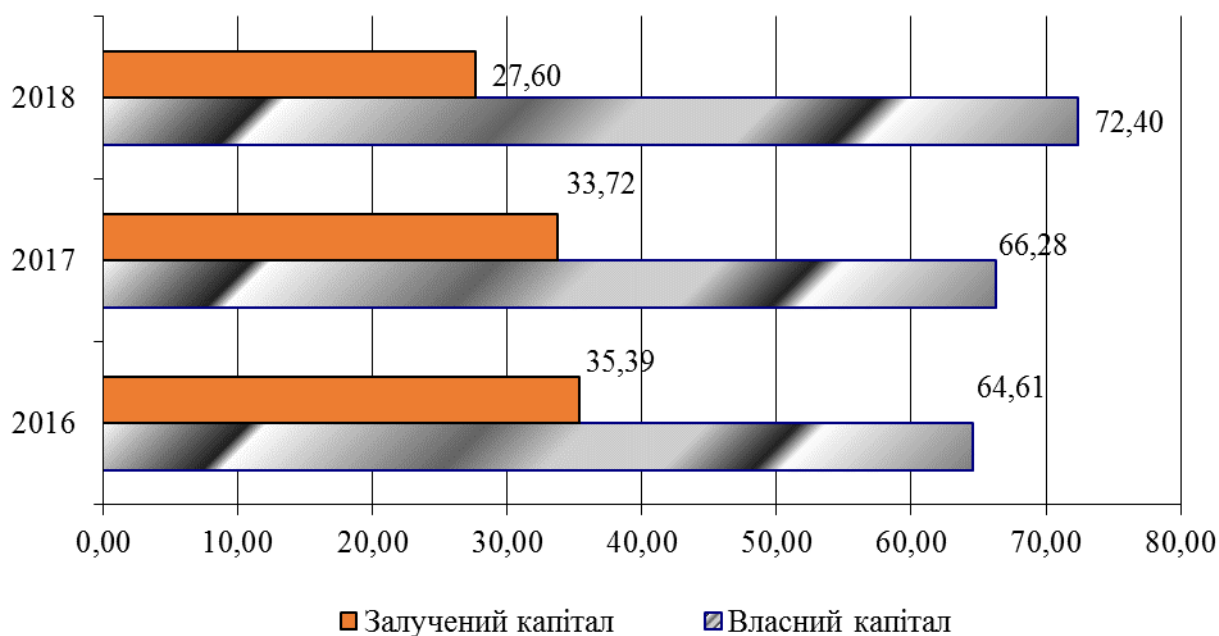

Рис. 2.5 – Динаміка зміни питомої ваги власного та залученого капіталу у загальній величині пасивів підприємства ПАТ «Мотор Січ» за 2016–2018 рр., %

Враховуючи той факт, що для формування оборотних активів ПАТ «Мотор Січ» використовуються як власні, так і позикові кошти, доцільно проаналізувати наявність власного оборотного капіталу і довгострокових

джерел для формування запасів ПАТ «Мотор Січ» й визначити тип фінансової стійкості підприємства (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Узагальнюючі показники фінансової стійкості підприємства ПАТ «Мотор Січ» за 2016–2018 рр., тис. грн, (на кінець року)

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+/-)	
				2018 р. / 2017 р.	2018 р. / 2016 р.
Наявність власного оборотного капіталу (ВОК) для формування запасів	9421627	11745178	12987988	1242810	3566361
Наявність ВОК, довгострокових позикових джерел для формування запасів	12597839	15487447	16417343	929896	3819504
Наявність ВОК, довгострокових і короткострокових позикових джерел для формування запасів	13491328	21607202	21128848	-478354	7637520
Запаси	13192781	14365601	16462336	2096735	3269555
Надлишок (+) нестача (-) ВОК для формування запасів	-3771154	-2620423	-3474348	-853925	296806
Надлишок (+) нестача (-) ВОК, довгострокових позикових джерел для формування запасів	-594942	1121846	-44993	-1166839	549949
Надлишок (+) нестача (-) ВОК, довгострокових і короткострокових позикових джерел для формування запасів	298547	7241601	4666512	-2575089	4367965
Запас стійкості фінансового стану, днів	10,24	172,07	137,25	-34,82	127,01
Надлишок (+) нестача (-) джерел фінансування на 1 грн запасів, грн	0,02	0,50	0,28	-0,22	0,26
Тип фінансової стійкості	нестійкий фінансовий стан	нормальна фінансова стійкість	нестійкий фінансовий стан	x	x

Враховуючі показники фінансової стійкості, подані у таблиці, слід зазначити, що підприємство за результатами діяльності 2016 р. мало нестійкий фінансовий стан. У 2017 р. положення фінансовий стан ПАТ «Мотор Січ» покращився набувши статусу нормальної фінансової

стійкості. На покращення ситуації вплинуло, насамперед, зростання довгострокових зобов'язань і забезпечень на кінець 2018 р., завдяки чому було досягнуто перевищення розміру власного оборотного капіталу, довгострокових та короткострокових кредитів та позик над запасами на 1121846 тис грн. Проте нестача власного оборотного капіталу, довгострокових позикових джерел для формування запасів у 2018 р. підприємство знову опинилося у нестійкому фінансовому стані.

Власний оборотний капітал протягом аналізованого періоду демонструє позитивну динамку, якщо на кінець 2016 р. він становив 9421627 тис. грн, то на кінець 2018 р. відповідно 12987988 тис. грн.

Протягом періоду, що аналізується запаси перевищували власний оборотний капітал у 2016 р. на 3771154 тис. грн, у 2017 р. на 2620423 тис. грн та у 2018 р. на 3474348 тис. грн.

Запас стійкості фінансового стану у 2016, 2017 та 2018 рр. становив відповідно – 10,24, 172,07 та 137,25 днів. При цьому стійкості фінансового стану підприємства протягом аналізованого періоду зростає на 127,01 дні. Щодо надлишку джерел фінансування то у 2016 р він становив майже нуль - 0,02 грн, у 2017 р. зріс до 0,50 грн, а у 2018 знову знизився до рівня 0,28 грн.

2.3 Аналіз ефективності управління запасами на підприємстві

Після проведення загального аналізу складу та структури оборотних активів ПАТ «Мотор Січ» вважаємо за доцільне більш детально зупинитися на аналізі товарно-матеріальних запасів.

Відзначимо, що основні господарські процеси промислових підприємств, безпосередньо пов'язані з рухом запасів. Якість товарно-матеріальних запасів має значний вплив на господарські результати і фінансовий стан підприємства.

Запаси повинні бути оптимальними, тому завдання фінансових

менеджерів полягає в тому, щоб знайти оптимальне співвідношення між надмірно великими запасами, які спроможні привести до фінансових труднощів, та надмірно малими запасами, небезпечними для стабільного виробництва. Це завдання може бути вирішене в умовах налагодженої системи аналізу й контролю за станом запасів на підприємстві [33].

Перш ніж дослідити ефективність використання запасів підприємства, визначимо, чи оптимально здійснюється нарощення активів підприємства. Для цього скористаємося «золотим правилом економіки».

«Золоте правило економіки» є найбільш загальним вираженням темпів зміни ділової активності і характеризує даний процес як співвідношення темпів зростання чистого прибутку, доходу підприємства та його майна. Таким чином, дане правило спирається на характеристики ділової активності як категорії, що характеризує рівень ефективності використання вкладених ресурсів в динаміці.

Золоте правило економіки» можна відобразити формулою [35]:

$$100\% < TЗ(А) < TЗ(ВК) < TЗ(ЧД) < TЗ(ЧП), \quad (2.1)$$

де $TЗ(А)$ – ланцюговий темп зростання активів підприємства;

$TЗ(ВК)$ – ланцюговий темп зростання власного капіталу підприємства;

$TЗ(ЧД)$ – ланцюговий темп зростання чистого доходу (виручки) від реалізації товарів, робіт, послуг підприємства;

$TЗ(ЧП)$ – ланцюговий темп зростання чистого прибутку підприємства.

На основі розрахунків наведених в табл. 2.6 визначимо виконання умови:

2016 р.: $100\% < 122,4 > 115,5 > 76,3 > 45,3$

2017 р.: $100\% < 115,8 < 118,8 < 143,7 < 151,9$

2018 р.: $100\% < 100,9 < 110,2 > 80,8 > 40,3$

Отже, у 2016 та 2018 рр. зміни зазначених показників не відповідали

«золотому правилу економіки».

Таблиця 2.6 – Темп росту активів, власного капіталу та фінансових результатів підприємства ПАТ «Мотор Січ» у 2016–2018 рр., %

Показники/рік	2016/2015	2017/2016	2018/2017
Темп зростання чистого прибутку	45,3	151,9	40,3
Темп зростання чистого доходу від реалізації	76,3	143,7	80,8
Темп зростання власного капіталу	115,5	118,8	110,2
Темп зростання активів	122,4	115,8	100,9

В 2017 р. ситуація повністю змінилася, оскільки всі умови виконувалися. Перша нерівність ($100\% < 115,8$) зазначила, що економічний потенціал підприємства зростає, тобто розширюються масштаби його діяльності.

Друга нерівність ($115,8 < 118,8$) означає, що поряд із загальною сумою авансованого капіталу відбувалося збільшення власного капіталу підприємства, тобто підтримується або зростає фінансова автономія підприємств і його фінансова стійкість.

Третя нерівність ($118,8 < 143,7$) вказує на те, що в порівнянні із збільшенням економічного потенціалу обсяг реалізації підвищується більш високими темпами, тобто ресурси підприємства використовуються більш ефективно, підвищується віддача з кожної грошової одиниці.

Із четвертої нерівності ($143,7 < 151,9$) видно, що прибуток зростає випереджальними темпами порівняно з активами і доходом від реалізації, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва та обігу як результат дій, спрямованих на оптимізацію технологічного процесу і взаємовідносин з контрагентами.

Ефективність використання запасів здійснюють за допомогою показників оборотності. Отже, розрахуємо показники ефективності використання оборотних активів та товарно-матеріальних запасів підприємства ПАТ «Мотор Січ» протягом 2016–2018 рр.

1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів (оборотів):

$$Коб_{2016} = 10546207 / ((14672821 + 18294855) / 2) = 10546207 / 16483838 = 0,64$$

$$Коб_{2017} = 15150429 / ((18411573 + 21607202) / 2) = 15150429 / 20009388 = 0,79$$

$$Коб_{2018} = 12239687 / ((21607202 + 21128848) / 2) = 12239687 / 21368025 = 0,57$$

2. Тривалість одного обороту оборотних активів (днів):

$$Тоб_{2016} = 360 / 0,64 = 562,50$$

$$Тоб_{2017} = 360 / 0,76 = 473,68$$

$$Тоб_{2018} = 360 / 0,57 = 631,58$$

3. Коефіцієнт завантаження оборотних активів:

$$Кзав_{2016} = 16483838 / 10546207 = 1,56$$

$$Кзав_{2017} = 20009388 / 15150429 = 1,32$$

$$Кзав_{2018} = 21368025 / 12239687 = 1,75$$

4. Сума вивільнених (залучених) оборотних засобів (тис. грн.):

$$ОК_{2017} = 15150429 / 360 * (473,68 - 562,50) = -3737947,51 \text{ тис. грн (вивільнення)}$$

$$ОК_{2018} = 12239687 / 360 * (631,58 - 473,68) = + 5368462,71 \text{ тис. грн (залучення)}$$

5. Коефіцієнт оборотності запасів (оборотів)

$$Коз_{2016} = 10546207 / ((10500001 + 13192781) / 2) = 0,22$$

$$Коз_{2017} = 15150429 / ((13192781 + 14365601) / 2) = 0,27$$

$$Коз_{2018} = 12239687 / ((14365601 + 16462336) / 2) = 0,20$$

6. Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (оборотів):

$$Ковз_{2016} = 10546207 / ((3365997 + 3815509) / 2) = 0,73$$

$$Ковз_{2017} = 15150429 / ((3815509 + 4218462) / 2) = 0,94$$

$$Ковз_{2018} = 12239687 / ((4218462 + 4610208) / 2) = 0,69$$

7. Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва (оборотів):

$$Конв_{2016} = 10546207 / ((6563541 + 8507188) / 2) = 0,35$$

$$Конв_{2017} = 15150429 / ((8507188 + 8921359) / 2) = 0,43$$

$$Конв_{2018} = 12239687 / ((8921359 + 10585339) / 2) = 0,31$$

8. Коефіцієнт оборотності готової продукції (оборотів):

$$Когп_{2016} = 10546207 / ((552776 + 969930) / 2) = 3,49$$

$$Когп_{2017} = 15150429 / ((969930 + 1206139) / 2) = 3,48$$

$$\text{Когп}_{2018} = 12239687 / ((1206139 + 1247841) / 2) = 2,49$$

Згрупуємо отримані показники у табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Аналіз ефективності використання оборотних активів ПАТ «Мотор Січ» у 2016–2018 рр.

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+/-)	
				2018/2017	2018/2016
Коефіцієнт оборотності оборотних активів, (оборотів)	0,64	0,79	0,57	-0,22	-0,07
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	562,5	473,7	631,6	157,9	69,1
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	1,56	1,32	1,75	0,43	0,19
Сума залучених оборотних активів, тис. грн	6622139	-3737947,5	5368462,7	9106410,2	-1253676,5
Коефіцієнт оборотності запасів, (оборотів)	0,22	0,27	0,2	-0,07	-0,02
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (оборотів)	0,73	0,94	0,69	-0,25	-0,04
Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва (оборотів)	0,35	0,43	0,31	-0,12	-0,04
Коефіцієнт оборотності готової продукції (оборотів)	3,49	3,48	2,49	-0,99	-1,00
Тривалість операційного циклу, днів	1196,1	849,2	854,8	5,6	-341,4
Тривалість фінансового циклу, днів	1138,6	820,5	816,5	-4,0	-322,1

Аналізуючи динаміку ефективності використання оборотних активів та товарно-матеріальних запасів підприємства ПАТ «Мотор Січ», можна відмітити зменшення швидкості їх обороту та відповідно збільшення тривалості обороту у 2018 рр. порівняно з 2016 р. і особливо порівняно з 2017 р. Так, у 2017 р. оборотні активи підприємства здійснили в середньому

0,79 обороти, при цьому у 2016 р. даний коефіцієнт становив 0,64, відповідно зменшення склало 0,15. У 2018 р. коефіцієнт оборотності оборотних активів становив 0,57, зменшення порівняно з 2016 р. склало 0,07, порівняно з 2017 р. – 0,22.

Відповідно тривалість одного обороту оборотних активів протягом аналізованого періоду збільшувалась та у 2018 р. становила 631,6 дні проти 562,5 днів у 2016 р.

Ситуація, щодо оборотності запасів мала подібну тенденцію. Якщо у 2016 р. коефіцієнт оборотності запасів становив 0,22, то на кінець 2017 р. даний коефіцієнт зріс до 0,27, але у 2018 р. відбулося зменшення даного коефіцієнту до рівня 0,20. Така ж тенденція коефіцієнта оборотності спостерігалась за виробничими запасами та незавершеного виробництва. Коефіцієнти оборотності готової продукції демонстрували негативну динаміку.

Слід зазначити що швидкість оборотності запасів впливає на операційний та фінансовий цикл підприємства (при цьому слід наголосити про врахування дебіторської та кредиторської заборгованості при розрахунку операційного та фінансового циклів).

Тривалість операційного та фінансового циклу протягом аналізованого періоду мали загальну тенденцію до зниження. Якщо операційний у 2017 р. зменшився порівняно з 2016 р. на 346,9 днів, то у 2018 р. відбулося його зростання на 5,6 дні й склало 854,8 днів. Загалом зменшення тривалості операційного циклу становить 341,4 дні. Це є позитивним моментом, оскільки незважаючи на збільшення тривалості обороту дебіторської заборгованості, підприємство зменшило кількість днів, які у середньому потрібно для виробництва, продажу й оплати продукції.

Щодо фінансового циклу, то його тривалість протягом аналізованого періоду стабільно зменшувалася. Відповідно у 2016 р. фінансовий цикл становив 1138,6 дні; у 2017 р. – 820,5 дні; у 2018 р. – 816,5 дні. Це пов'язано з тим, що тривалість обороту кредиторської заборгованості протягом

аналізованого періоду зменшувалась.

Коефіцієнт завантаження оборотних активів протягом аналізованого періоду демонстрував нестійку тенденцію із загальним зростанням на 0,19 пункти. Так у 2016 р. його величина складала 1,56, у 2017 р. зменшилася до 1,32, а у 2018 р. зросла на 0,43 пункти до 1,75, що й зумовило необхідність додаткового залучення в оборот оборотних активів на суму 5368462,7 тис. грн.

Динаміка основних показників ефективності використання запасів наведено на рис. 2.6.

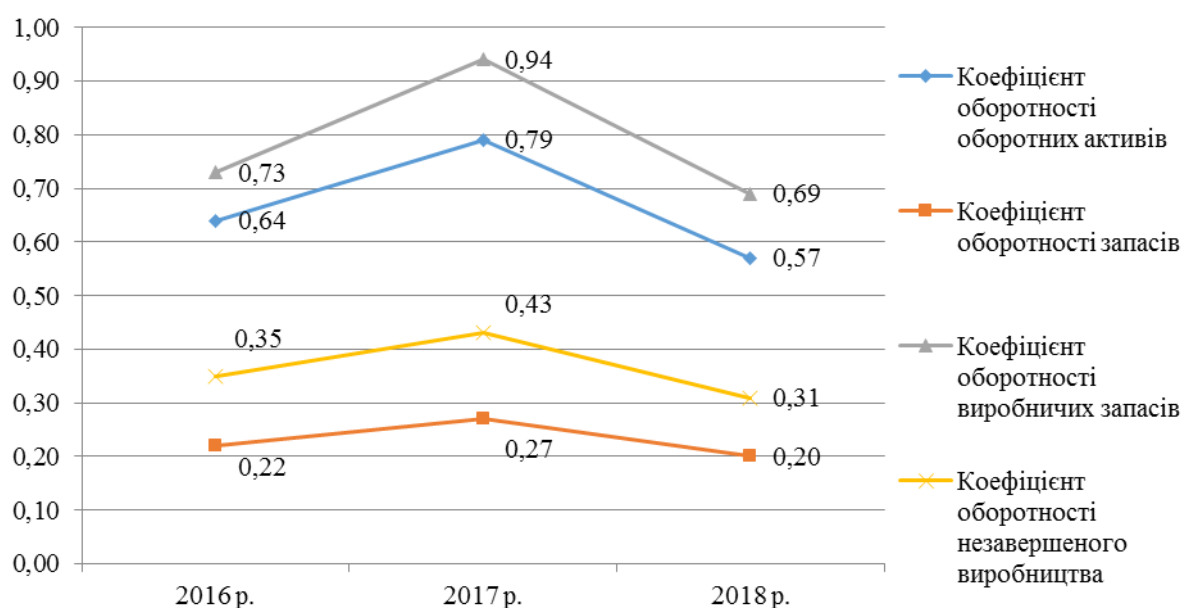

Рис. 2.6 – Динаміка основних показників ефективності використання запасів підприємства ПАТ «Мотор Січ» у 2016–2018 рр.

Для детальнішого аналізу використання запасів користуються частковими показниками, які характеризують споживання окремих складових матеріальних ресурсів (основних і допоміжних матеріалів, палива, енергії тощо).

Найважливішим серед перелічених показників вважають матеріаломісткість продукції [62].

Результати аналізу динаміки показників ефективності використання матеріальних ресурсів на ПАТ «Мотор Січ» наведено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Динаміка показників ефективності використання матеріальних ресурсів ПАТ «Мотор Січ» у 2016–2018 рр.

Показник	Рік			Відхилення (+/-)	
	2016	2017	2018	2018/2017	2018/2016
Обсяг виробленої продукції (робіт, послуг), тис. грн	10546323	15150429	12239687	-2910742	1693364
Прибуток від операційної діяльності	3551099	5586913	1734145	-3852768	-1816954
Матеріальні витрати на виробництво продукції, тис. грн	5228253	5860340	6971731	1111391	1743478
Прибуток на гривню матеріальних витрат, грн	0,68	0,95	0,25	-0,70	-0,43
Матеріаломісткість продукції, грн	0,50	0,39	0,57	0,18	0,07
Матеріаловіддача продукції, грн	2,02	2,59	1,76	-0,83	-0,26

Найкраще відображають ефективність використання запасів та слугують основою інформаційної бази для прийняття управлінських рішень показники матеріаломісткості й матеріаловіддачі продукції, які залежать у першу чергу від технології виробництва. Аналіз ефективності використання запасів ПАТ «Мотор Січ» свідчить про те, що ефективність їх використання за аналізований період мала неоднозначну динаміку.

Якщо матеріаломісткість продукції підприємства у 2017 р. зменшилася порівняно з 2016 р. на 0,11 грн, то у 2018 р. зросла на 0,18 грн й перевищила значення 2016 р. на 0,07 грн. Це є негативним моментом, оскільки матеріальні витрати займають 46,37% у операційних витратах підприємства, відповідно зменшення матеріальних витрат при збільшенні доходу від реалізації продукції підприємства позитивно вплине на фінансові результати діяльності. Матеріаловіддача продукції підприємства зменшилася за аналізований період на 0,26 грн та у 2018 р. становила 1,76 грн.

Прибуток на гривню матеріальних витрат у 2018 р отримав своє найнижче значення у 0,25 грн, зменшився порівняно з 2016 р. на 0,43 грн, та

на 0,70 порівняно з 2017 р.

Динаміка показників використання матеріальних ресурсів наведена на рис. 2.7.

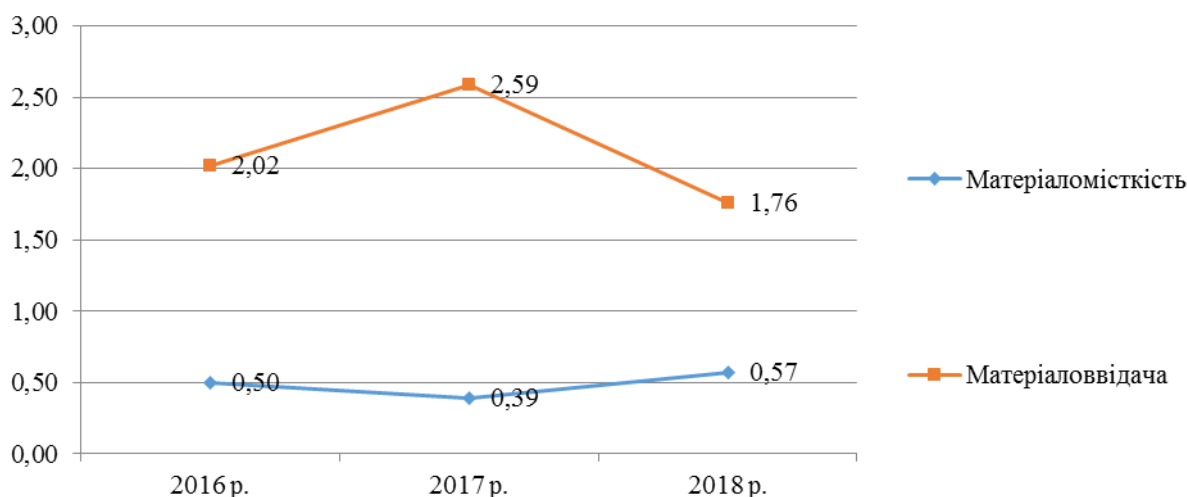

Рис. 2.7 – Динаміка показників використання матеріальних ресурсів підприємства ПАТ «Мотор Січ» у 2016–2018 рр.

Отже на основі проведено аналізу товарно-матеріальних запасів, слід зазначити наступне. Протягом аналізованого періоду показник оборотності товарно-матеріальних запасів демонстрували неоднозначну динаміку.

Сповільнення коефіцієнтів оборотності у 2018 р. порівняно з 2016 р. й особливо з 2017 р. спостерігалось у коефіцієнтів оборотності оборотних активів, запасів, виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції та відповідно товарів. При цьому, якщо порівнювати коефіцієнт оборотності зазначених показників у 2017 р. порівняно з 2016 р. то коефіцієнти оборотності демонстрували зростання.

Тривалість операційного циклу у 2018 р. порівняно з 2016 р. зменшилася, що в першу чергу пов'язано з зростанням чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Тривалість фінансового циклу також демонструвала динаміку зменшення. Матеріаловвідача продукції підприємства зменшилася протягом аналізованого періоду на 0,26 грн та у 2018 р. становила 1,76 грн.

Таким, чином можна констатувати, що підприємство ПАТ «Мотор Січ» найбільш ефективно використовувала товарно-матеріальні запаси у 2017 р.

Висновки до розділу 2

Протягом аналізованого періоду (2016-2018 рр.) приріст активів підприємства склав 4244188 тис. грн (16,81%). Необоротні активи зросли на 1526734 тис. грн (22,32%), оборотні активи на 2717275 тис. грн (14,76%). На кінець 2018 р. вартість майна підприємства склала 29495220 тис. грн. Структура активів підприємства є «легкою» оскільки частка необоротних активів протягом аналізованого періоду не перевищувала 40%. Аналіз коефіцієнтів основних засобів, щодо зношення, вибуття, придатності та оновлення засвідчив суперечливу динаміку щодо стану основних засобів. Так якщо коефіцієнт оновлення протягом аналізованого періоду зріс з 0,23 у 2016 р. до 0,24 у 2018 р. то значення коефіцієнта придатності основних фондів навпаки знизилося на 0,02 пункти. Слід зазначити, що керівництво підприємства з метою збільшення виробничих потужностей модернізує та оновлює матеріально технічну базу, оскільки фінансові результати діяльності в повній мірі дозволяють використовувати власні фінансові ресурси.

Протягом 2016–2018 рр. на ПАТ «Мотор Січ» мала місце тенденція зростання обсягів виробництва та доходів від реалізації товарів, робіт, послуг. Порівняно з 2016 р. чистий дохід від реалізації продукції у 2018 р. зріс на 16,06%, водночас витрати на реалізовану продукцію збільшилися на 76,21%.

Майно підприємства за аналізований період збільшилося на 4244188 тис грн (16,81%), при цьому необоротні активи збільшилися на 22,32%, оборотні активи на 14,76%.

Найбільшу питому вагу у складі оборотних активів ПАТ «Мотор Січ» займають запаси, вартість та питома вага яких має неоднозначну динаміку. В абсолютних показниках вартість запасів протягом аналізованого періоду зростає з 3153609 тис. грн до 16462336 тис. грн, а за питомою вагою з 72,3%

у 2016 р. до 77,9% у 2018 р. Загальне збільшення становить 5,4 п.п.

Основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства був власний капітал. При цьому, протягом аналізованого періоду власний капітал мав загальну тенденцію зростання. Порівняно з базовим цей показник зріс на 5039218 тис. грн, або 30,89%. Крім того слід зазначити, що у порівняльній величині до загальної величини капіталу підприємства розмір власного капіталу ПАТ «Мотор Січ» у 2018 р. порівняно з 2016 р. збільшилося на 7,79 п.п. а порівняно з 2017 р. збільшився на 6,12 п.п. Щодо структури позикового капіталу, то протягом аналізованого періоду вона зазнала суттєвих змін. Так якщо на кінець 2016 р. довгострокові зобов'язання і забезпечення склали 35,55% до загальної суми запозичень, то на кінець 2018 р – 42,13%. Відповідно збільшення обсягу довгострокових зобов'язань вплинуло на рівень фінансової стійкості підприємства та забезпечило у 2017 р. нормальну фінансову стійкість (нестійкий фінансовий стан у 2016 р. та 2018 р.).

На основі проведено аналізу запасів, слід зазначити наступне. Протягом аналізованого періоду показник оборотності запасів можна відмітити зменшення швидкості їх обороту та відповідно збільшення тривалості обороту у 2018 рр. порівняно з 2016 р. і особливо порівняно з 2017 р.

Тривалість операційного та фінансового циклу протягом аналізованого періоду мали загальну тенденцію до зниження, що в першу чергу пов'язано з вищими темпами зростання обсягів реалізації продукції порівняно зі змінами дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Таким, чином можна констатувати, що підприємство ПАТ «Мотор Січ» найбільш ефективно використовувала запаси у 2017 р.

Можливими шляхами подальшого поліпшення використання матеріалів є рівномірне завезення товарно-матеріальних цінностей; формування запасів у межах можливого мінімуму для постійного забезпечення безперервності процесу виробництва; реалізація надлишкових

матеріалів.

3 УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ПАТ «МОТОР СІЧ»

3.1 Формування ефективної системи матеріально-технічного забезпечення підприємства

Для безперебійного функціонування виробництва підприємства ПАТ «Мотор Січ» необхідне системне налагодження матеріально-технічного забезпечення, яке дозволяє кошти виробництва розподіляти, встановлюючи зв'язки та укладаючи угоди між постачальниками і споживачами. До показників матеріально-технічного забезпечення відносяться показники собівартості та продуктивності праці, використання виробничих фондів, тривалості виробництва - словом усе, що впливає на його результативність.

Під матеріально-технічним забезпеченням розуміють форму товарного обігу у сфері матеріального виробництва, процес забезпечення виробництва промислового підприємства необхідними видами матеріально-технічних ресурсів у встановлений термін і в обсягах, необхідних для його нормальної операційної діяльності [38].

Забезпечуючи міжгалузеві зв'язки по поставках продукції, структури матеріально-технічного забезпечення сприяють скороченню часу виробництва, підвищенню його ефективності та якості продукції за рахунок ритмічного, своєчасного забезпечення підприємств економічними партіями різних видів сировини, матеріалів та обладнання [28].

Сутність матеріально-технічного постачання полягає в тому, що це основа формування ціни виробленого продукту і ритмічності виробництва [52].

Система матеріально-технічного забезпечення - це сукупність підприємств-виробників матеріально-технічних ресурсів, торговельно-

посередницьких організацій, сервісних підрозділів та державних органів, що регулюють відносини у сфері техніко-технологічного забезпечення [28].

В сучасних умовах, основними функціями матеріально-технічного забезпечення промислового підприємства є [30]:

- аналіз стану і прогнозування розвитку ринку;
- визначення потреби в продукції компанії по номенклатурі і в кількісному вираженні;
- складання відомості потреби в матеріалах на прогнозований обсяг робіт;
- організація покупки матеріалів, сировини і напівфабрикатів, необхідних для виробництва продукції;
- управління запасами;
- транспортування матеріальних ресурсів;
- зберігання матеріальних ресурсів;
- контроль витрачання матеріальних ресурсів;
- організація продажу продукції підприємства;
- організація ефективного зворотного зв'язку від споживачів до виробництва, включаючи розгляд претензій споживачів і післяпродажне обслуговування.

Перераховані функції породжують завдання для матеріально-технічного забезпечення [24]:

- визначення положення підприємства на ринку;
- аналіз діяльності конкурентів;
- визначення потенційних конкурентів;
- прогнозування розвитку ринку;
- цінова стратегія;
- визначення завдань інших структурних підрозділів, спрямованих на поліпшення становища підприємства на ринку.

В основі планування матеріально-технічного забезпечення підприємства ПАТ «Мотор Січ» повинне знаходитися матеріально-технічне

постачання, яке формується у відповідних етапах. Проаналізуємо їх докладніше.

1. Аналіз ефективності використання ресурсів у звітному періоді. На цьому етапі виконується коригування виробничої програми і обсягу реалізації продукції у плановому періоді; норми витрат матеріалів, терміни зносу інструменту, запасних частин та ін.; проводяться розрахунки потреб внутрішніх підрозділів на допоміжні матеріали; аналізуються відомості про залишки матеріалів у цехах, у незавершеному виробництві на початок та на кінець планового періоду; розглядаються умови постачання окремих видів продукції; фіксуються фактичні залишки матеріалів на складах, тощо.

2. Розрахунок потреби у матеріально-технічних ресурсах. Виконується на підставі базових показників споживання ресурсів і відповідно до планового обсягу виробництв (визначає кількість матеріалів, які необхідні підприємству для виконання плану виробництва, для ремонтно-експлуатаційних потреб, тощо).

3. Вивчення ринку сировини і матеріалів. На даному етапі аналізується ринок сировини, проводиться розробка очікуваних залишків на кінець поточного року та перехідних запасів на початок наступного року, ухвалюються рішення про постачальників.

4. Складання плану закупівель матеріальних ресурсів. Визначаються потреби до завозу матеріальних ресурсів на основі балансу матеріально-технічного постачання.

Задачі планування матеріально-технічного забезпечення промислового підприємства [28]:

- 1) своєчасне й повне покриття потреби промислового підприємства у якісних матеріально-технічних ресурсах;
- 2) визначення перспективної та поточної потреби;
- 3) розроблення матеріальних балансів;
- 4) вибір оптимальних постачальників та підтримка з ними зв'язків;
- 5) забезпечення якості матеріальних ресурсів;

б) мінімізація витрат на придбання, доставку й зберігання матеріальних ресурсів;

7) визначення оптимальних термінів поставки матеріальних ресурсів;

8) визначення оптимального рівня запасів матеріально-технічних ресурсів і т. ін.

Узагальнену модель системи планування потреби в матеріально-технічному забезпеченні промислового підприємства наведено на рис. 3.1.

Управління матеріально-технічним забезпеченням виробництва охоплює цілий комплекс робіт із погодження дій усіх відділів, службовців та посадових осіб.

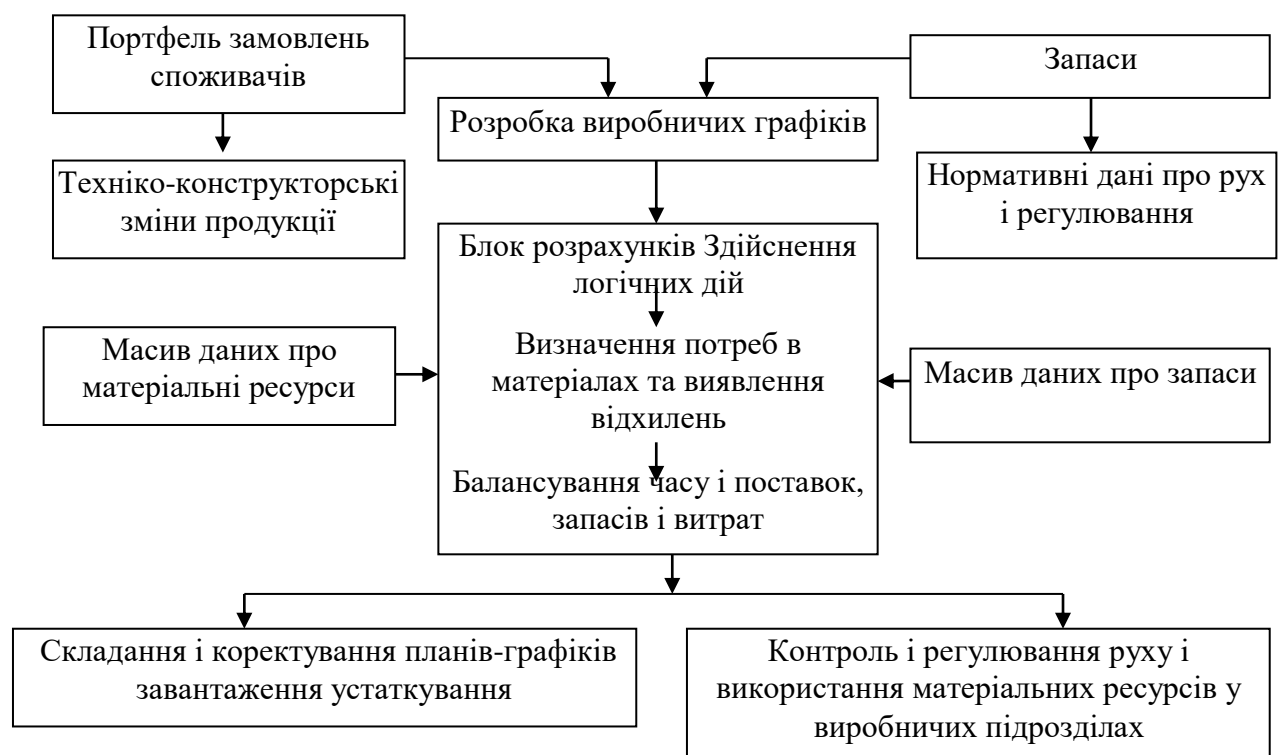

Рис. 3.1 – Узагальнена модель системи планування потреби в матеріально-технічному забезпеченні підприємства

Особливу увагу необхідно приділяти управлінню постачальниками та управлінню закупівлями, комплектації їх обов'язків та якості виконання завдань (рис. 3.2), тому що їх реалізація має певну послідовність у процесі матеріально-технічного забезпечення підприємства. Цю послідовність можна

представити таким чином:

1. Аналіз і визначення потреб, розрахунок обсягів і часу замовлення;
2. Визначення методу закупівель;
3. Аналіз ринку закупівель та вибір постачальника;
4. Процес переговорів і укладення контракту;
5. Контроль за виконанням замовлення, приймальний контроль;
6. Організація розміщення запасів на складі.

Рис. 3.2 – Управління постачанням матеріально-технічних ресурсів

Алгоритм вибору постачальника матеріальних-технічних ресурсів будується за такими параметрами:

- відпускна ціна, необхідних ресурсів;
- якість;
- надійність постачань;
- наявність сервісних послуг;

- діапазон відвантажувальних норм;
- наявність цінових знижок та інших заохочень.

На рис. 3.3 представлена схема такого алгоритму, яка враховує основні та додаткові кількісні та якісні критерії вибору постачальника. Основні та додаткові критерії визначаються щоразу замовником, виходячи з наявної господарської ситуації та факторів (зовнішніх і внутрішніх), що можуть на неї вплинути.

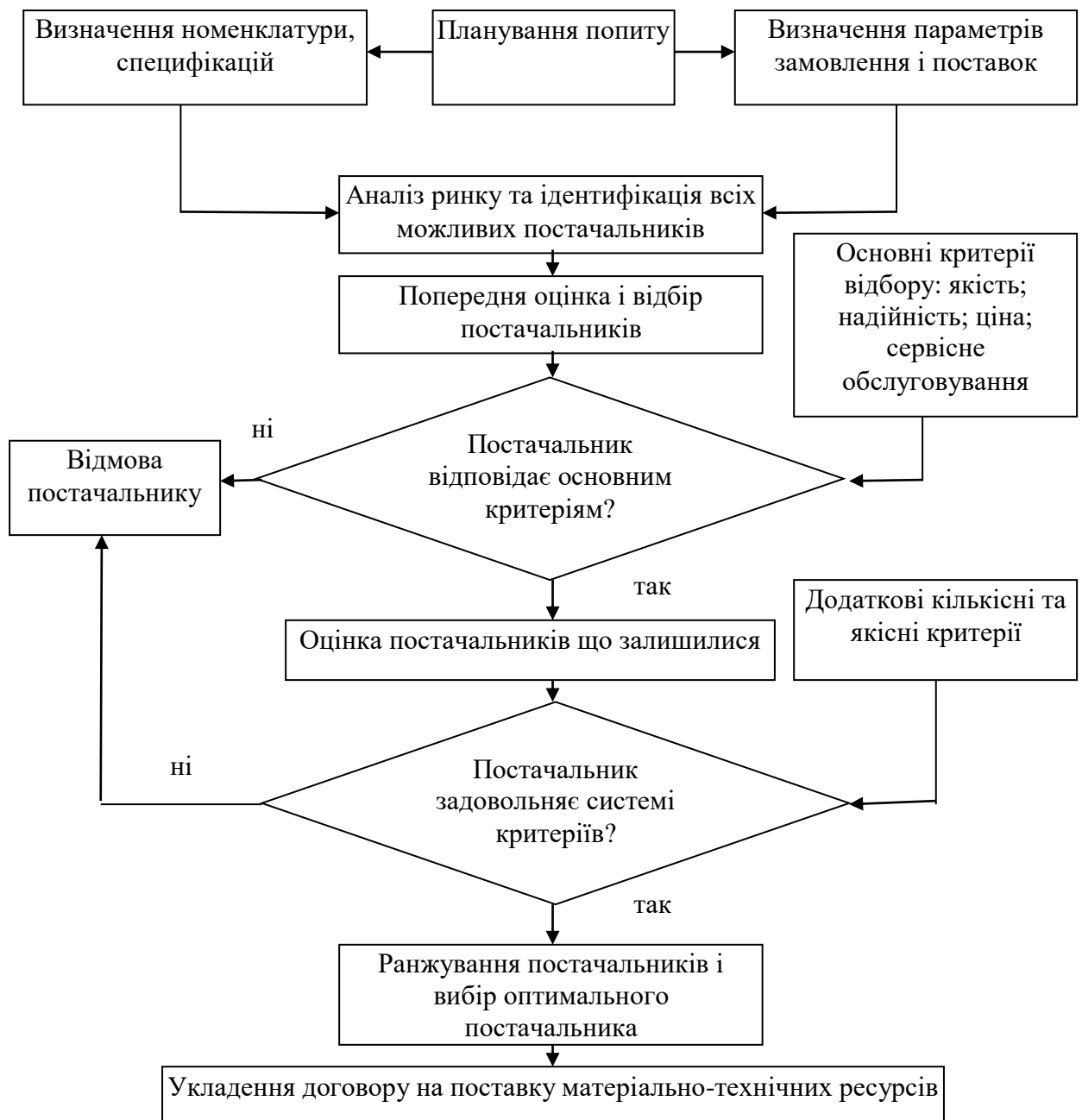

Рис. 3.3 – Алгоритм вибору постачальника матеріальних-технічних

ресурсів

При виборі постачальника можуть також ураховуватися віддаленість, наявність резервних потужностей, терміни виконання поточних і термінових замовлень, кредитоспроможність і фінансове становище, ризик страйків та ін.

Тип і спеціалізація виробництва, його територіальне розміщення, обсяги та матеріалоемність продукції, що випускається, зумовлюють відповідний тип структури органів постачання. На невеликих підприємствах, що споживають малі обсяги матеріальних ресурсів в обмеженій номенклатурі, функції постачання покладаються на невеликі чи групи окремих працівників господарського відділу підприємства.

На більшості середніх і великих підприємств, до яких відносяться і промислові підприємства, цю функцію виконують спеціальні відділи матеріально-технічного постачання, що побудовані за функціональним чи матеріальним принципом.

Організаційну структуру відділу постачання наведено на рис. 3.4

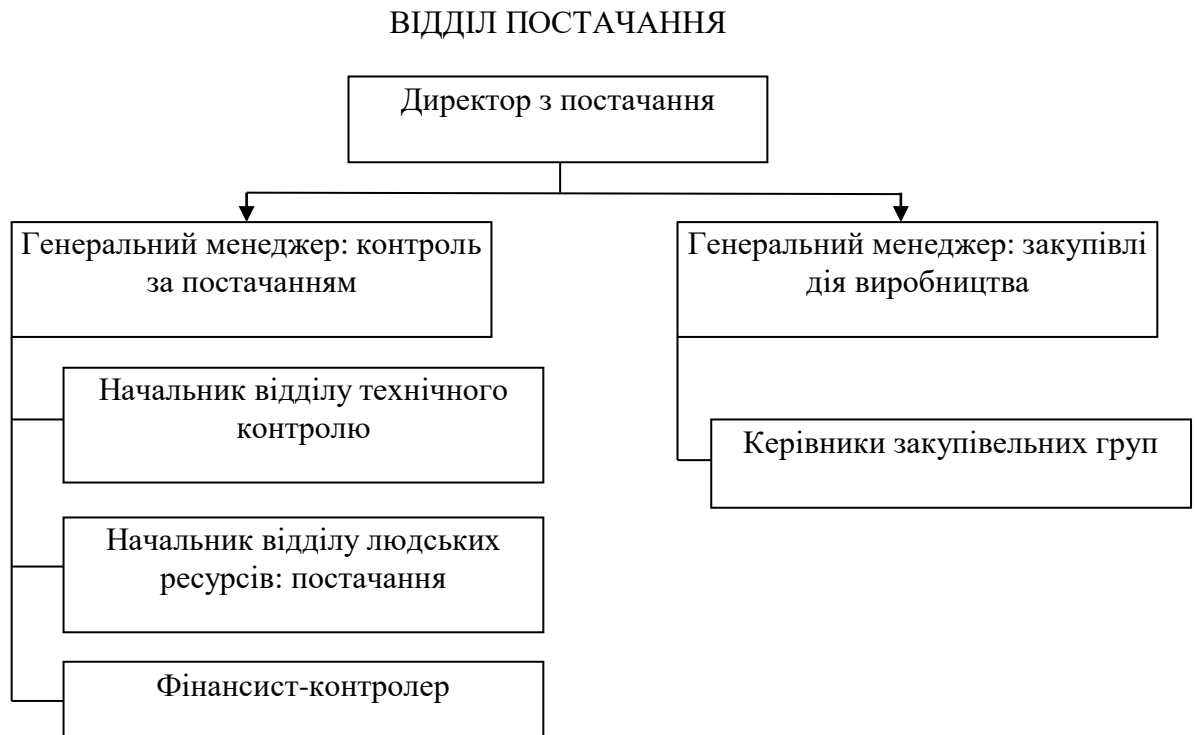

Рис. 3.4 – Організаційна структура відділу постачання

Ця структура дозволяє раціонально вибудувувати закупівельні

стратегії, сприяє підвищенню відповідальності працівників, поліпшенню матеріально-технічного забезпечення виробництва.

Як процес закупівлі мають вигляд:

- виконання замовлення;
- отримання предметів постачання;
- укладання договорів з постачальниками;
- отримання комерційних пропозицій і пільг;
- отримання заявок;
- розрахунки з постачальниками.

Процес управління закупівлями має певні етапи і функціональну побудову (рис. 3.5).

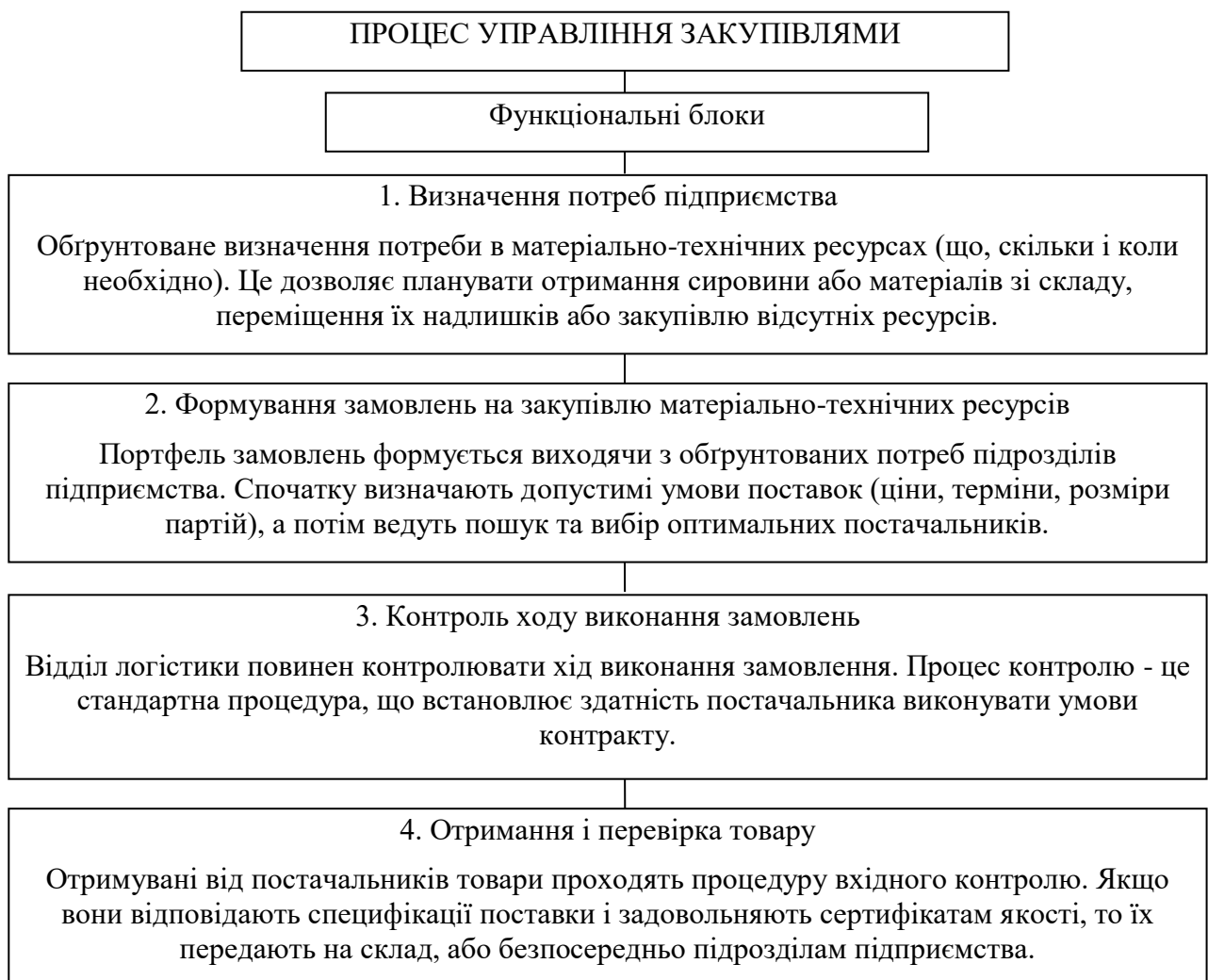

Рис. 3.5 – Відображення процесу управління закупівлями

Відділ управління закупівлями має виконувати такі завдання:

- планування і контроль сировини;
- планування постачання виробництва;
- аналіз закупівель і сировини;
- здійснення закупівель;
- отримання сировини, доставка;
- складування і вантажопереробка;
- переміщення сировини по території підприємства;
- контроль за використанням;
- робота з надлишками, повторне використання.

Ефективне управління закупівлями має приносити економію витрат, яку можна досягти за рахунок:

- нижчої ціни за куповуваної одиниці продукції;
- нижчих витрат на транспортування;
- нижчих витрат на вантажоперевезення на складі;
- нижчих витрат на обробку замовлення;
- нижчих витрат через виникнення дефіциту.

На підприємстві машинобудівної галузі на кожен відсоток зниження витрат на закупівлі припадає 12% зростання прибутку [33].

Якщо проаналізувати структуру собівартості продукції машинобудівного підприємства, то можна встановити, що на частку матеріалів припадає вагомий відсоток всіх коштів, що витрачаються на виробництво готової продукції [60].

Таким чином, у розпорядженні органів матеріально-технічного забезпечення знаходиться велика частина кошторисної вартості реалізованого проекту-замовлення. Отже, одним з головних резервів зниження собівартості машинобудівної продукції є вдосконалення системи матеріально-технічного забезпечення такого виробництва.

На сьогоднішній день вітчизняним підприємствам властиве позамовне

виробництво, тому ретельно визначається ефективність використання матеріальних ресурсів:

- з метою об'єктивної оцінки стану споживання ресурсів в основному та допоміжному виробництві, обсягів запасів;
- з метою контролю величини витрат на їх придбання та збереження;
- з метою прийняття рішень з питань економії ресурсів та розробки шляхів раціонального використання;
- з метою розподілу обмеженого ресурсу.

Отже, стоїть завдання оптимального розподілу обмеженого ресурсу при заздалегідь обраному критерії оптимальності.

До математичних методів вдаються при вирішенні задач оптимізації функціонування виробничих систем, при розподілі матеріальних і трудових ресурсів. Постановки перерахованих завдань носять оптимізаційний характер, де в якості критеріїв ефективності застосовуються різні цільові функції, що записуються аналітично.

Однак особливістю постановок задач системного аналізу є та обставина, що поряд із суворим математичним апаратом застосовуються евристичні методи, засновані на інтуїції дослідника, його досвіді у вирішенні завдань подібного типу. Це пов'язано з труднощами формалізації моделей складних систем і процесів [42].

На основі робіт [9, 21, 46], де проведено аналіз сучасного стану моделей у методі аналізу і мінімізації ризиків - в розподілених виробничих системах та виявлено неадекватність моделей сучасним технологічним і виробничим системам, визначено, що імітаційне моделювання дозволяє програвати різні ситуації з можливістю оцінки наслідків прийнятих рішень в умовах трансформаційних змін зовнішніх умов.

Тому доцільно застосувати технології імітаційного моделювання до вирішення проблем розподілу обмеженого ресурсу у процесі матеріально - технічного забезпечення машинобудівного виробництва.

Імітаційне моделювання не виключає застосування в процесі

обчислювального експерименту аналітичних моделей при неповній інформації про початковий стан системи і її вхідні дії. Таким чином, імітаційне моделювання не знижує значущості аналітичних моделей, а є способом розширення сфери їх застосування відповідно до умов дослідження, що ускладнюються.

Новим досвідом для вітчизняних промислових підприємств є впровадження в процеси управління ланцюгами постачання підприємства на основі системи SCM. Так, Г. С. Овчаренко та О. А. Рудківський розкривають даний метод через проходження таких етапів [42]:

1. PLAN (Планування). У рамках цього процесу з'ясовуються джерела поставок, відбувається узагальнення і розстановка пріоритетів у споживчому попиті, плануються запаси, визначаються вимоги до системи дистрибуції, а також обсяги виробництва, поставок сировини / матеріалів і готової продукції.

2. SOURCE (Закупівля). У даній категорії виявляються ключові елементи управління постачанням, проводиться оцінка та вибір постачальників, перевірка якості поставок, укладання контрактів з постачальниками. Також сюди відносяться процеси, пов'язані з отриманням матеріалів, як-то: придбання, отримання, транспортування, контроль, віддання на зберігання до оприбуткування і прибуткування.

Важливо зауважити, що дії з управління поставками товарів і послуг повинні відповідати планованому або поточному попиту.

3. MAKE (Виробництво). До цього процесу відносяться виробництво, виконання і управління структурними елементами make, що передбачають контроль за технологічними змінами, управлінням виробничими потужностями (обладнанням, будівлями тощо), виробничими циклами, якістю виробництва, графіком виробничих змін і т. ін. Визначаються також і специфічні процедури виробництва: власне виробничі процедури та цикли, контроль якості, упаковка, зберігання і випуск продукції. Усі складові процесу переробки вхідного продукту в готову продукцію повинні

відповідати планованому або поточному попиту.

4. DELIVER (Доставка). Даний процес складається з управління замовленнями, складом і транспортуванням. Управління замовленнями включає створення й реєстрацію замовлень, формування вартості, вибір конфігурації товару, а також створення і ведення клієнтської бази, поряд з постійним адмініструванням бази даних по товарах і цінах. Управління складом передбачає набір дій з підбору та комплектації, упаковки, створення спеціальної упаковки / ярлика для клієнта і відвантаження товарів. Інфраструктура управління транспортуванням і доставкою визначається правилами управління каналами і замовленнями, регулюванням товаропотоків для доставки та управлінням якістю доставки.

5. RETURN (Повернення). У контексті цього процесу визначаються структурні елементи повернень товару (дефектних, зайвих, що потребують ремонту) як від make до source, так і від deliver: визначення стану продукту, його розміщення, запит на авторизацію повернення, складання графіку повернень, направлення на знищення й переробку [42].

Інші дослідники до цих процесів також включають різні елементи післяпродажного обслуговування [54].

Основною перевагою у застосуванні даного підходу шляхом виконання всіх перелічених етапів є вирішення завдання з організації, оптимізації та гнучкого управління повним виробничим циклом (від постачання, виробництва продукції, її складування до доставки до споживачів). Проте, впровадження даного підходу в практику вітчизняних промислових підприємств є складним в силу різноманітності його складових частин, поєднання їх між собою та взаємодії.

Окрім того таке впровадження передбачає системність та цілісність, адже виокремлення частин або окремих етапів порушить саму концепцію управління ланцюгами постачання.

Отже, для безперервного функціонування виробництва підприємства ПАТ «Мотор Січ» необхідне системне налагодження матеріально-технічного

забезпечення.

3.2 Удосконалення методичного підходу до оцінки підприємств-постачальників виробничих ресурсів

В процесі господарської діяльності перед підприємством постає завдання вибору постачальника того чи іншого виду ресурсу. Загалом виділяють два основних підходи до вирішення задачі вибору найкращого постачальника із загальної кількості пропозицій на ринку.

Перший підхід – аналітичний, який ґрунтується на розрахунковому ряду показників, що характеризують постачальника. Недоліком цього підходу є те, що потенційний постачальник не завжди надає повну інформацію про себе. Таким чином, при відсутності даних про певні параметри, розрахунки не відображають в повній мірі доцільність співпраці з таким постачальником.

Другий підхід – експертний, що ґрунтується на оцінках постачальника спеціалістами, які можуть адекватно оцінити ті чи інші параметри, що характеризують постачальника. Таким чином, вибір постачальника здійснюється на основі отриманих рейтингів або інтегральних експертних оцінок. Недоліком цього методу є суб'єктивність експертів при виборі між двома чи трьома постачальниками. Проте при зростанні їх кількості фактор суб'єктивізму зменшується, так як збільшується кількість оцінок. Так, наприклад, при оцінці трьох постачальників експертних оцінок буде лише три, а при оцінці чотирьох постачальників кількість оцінок зростає до шести [24]

Слід також зазначити, що при оцінках слід дотримуватись певних критеріїв. Зокрема, незначна відмінність в твердженнях не має сильно впливати на відповідне числове значення, й навпаки, відобразатись відповідним збільшенням на числовій шкалі. Отже, визначення найкращого постачальника з загальної кількості бажаючих співпрацювати з підприємством, ґрунтується на виборі того з них, хто набрав найбільше

значення на числовій шкалі.

З метою удосконалення вибору оптимального постачальника матеріального забезпечення для підприємства ПАТ «Мотор Січ» нами запропонована наступна методика.

Оптимальний для забезпечення виробничих процесів постачальник обирається на основі удосконаленої моделі визначення оптимального постачальника (рис. 3.6).

Рис. 3.6 – Модель вибору оптимального постачальника

Для здійснення вибору оптимального постачальника матеріального забезпечення формується опитувальний лист, в який заносять: найбільш відомих постачальників; ціни на матеріальне забезпечення; терміни виконання замовлення; гарантійні зобов'язання та ін.

На підставі опитувального листа здійснюється вибір підприємства-постачальника. Про всі умови співпраці з потенційною або прийнятним підприємством-постачальником треба домовлятися до початку співпраці. Чітко сформульовані параметри та критерії ефективної співпраці є запорукою стабільної роботи без зривів виконання та оплати замовлення і для підприємства-постачальника, і для споживача (промислове підприємство).

Всі досягнуті домовленості та умови співпраці з потенційною або прийнятною підприємством-постачальником оформлюються у вигляді контракту (договору).

Удосконалення відбулося за рахунок уведення нових критеріальних оцінок. Обґрунтувати вибір постачальника дозволяє система критеріїв, розроблена за такими групами показників: виробничі, фінансово-економічні, ринкові (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Групи показників оцінювання потенційних постачальників

Група показників	Критерії оцінювання
Виробничі	1.1. Стан технічної бази
	1.2. Стан технологічної бази
	1.3. Логістична інфраструктура
	1.4. Стан ресурсної бази
	1.5. Якість продукції
Фінансово-економічні	2.1. Фінансовий стан
	2.2. Собівартість продукції
	2.3. Рівень кадрового потенціалу
Ринкові	3.1. Ділова репутація та імідж
	3.2. Конкурентна позиція за часткою ринку
	3.3. Географічне розташування
	3.4. Досвід
	3.5. Гнучкість умов співпраці

Оцінювання постачальника здійснюють за спеціальними шкалами, щоб отримати його кількісну оцінку. За кожною групою показників та за прийнятими напрямками оцінювання визначено їх вагу. Так само за кожною групою показників можна визначити зведені до єдиного показника підсумкові середньоарифметичні оцінки.

Підсумкову оцінку потенційного постачальника пропонуємо розраховувати за формулою:

$$S = q_1 * C_p + q_2 * C_f + q_3 * R , \quad (3.1)$$

де S – підсумкова оцінка потенційного постачальника;

C_p – середньоарифметичне значення виробничих показників потенційного постачальника;

C_f – середньоарифметичне значення фінансово-економічних показників потенційного постачальника;

R – середньоарифметичне значення фінансово-економічних показників потенційного постачальника;

q_1, q_2, q_3 – вагові значення відповідних груп показників потенційного постачальника

Рейтинг потенційних постачальників визначається на основі підсумкової оцінки S та виглядає як низхідний перелік.

Можна виділити такі принципи оцінювання постачальника:

1. Принцип урахування заявленої постачальником вартості матеріальних ресурсів і планованої суми транзакційних витрат.

2. При розрахунку планованих транзакційних витрат слід брати до уваги витрати на такі дії як пошук і оцінювання постачальника, переговори й укладання угоди, супровід угоди тощо.

На прийняття рішення про вибір постачальника впливають також дані поточного моніторингу ринку постачальників, який необхідно проводити постійно.

Для цього на кожного постачальника з переліку потенційних і схвалених заводиться карта обліку бальних показників, в яку заносять результати інтегральної оцінки одиничного факту виконання замовлення.

Підприємство-постачальник має оцінюватися за такими показниками [64]:

- можливості постачальника (володіючи інформацією про власні

потреби в матеріальному забезпеченні (на день\тиждень\місяць\рік) необхідно переконатися, що підприємство-постачальник (потенційний або прийнятний) може задовольнити ці потреби.

- надійність постачальника, відгуки про нього інших підприємств;

- якість продукції (якість продукції значно впливає на прибуток.

Визначити якість можна за зразками, щоб зрозуміти, чи відповідає якість продукції очікуванням);

- умови оплати (різні підприємства-постачальники пропонують різні умови оплати);

- гарантії (чітке та прозоре з'ясування гарантій до моменту укладення договору купівлі-продажу з підприємством-постачальником: повернення товару, час для обробки претензій і т. ін.);

- рівень цін (закупівельна ціна повинна бути привабливою. Багато підприємств-постачальників пропонують знижки за обсяги закупівель товару);

- місцезнаходження підприємства-постачальника (розташування фірми-постачальника впливає на швидкість і вартість доставки).

Оцінці піддаються фірми-постачальники з переліку:

- потенційних фірм-постачальників;

- прийнятних фірм-постачальників.

За результатами проведення оцінки підприємств-постачальників на основі таксонометричного методу всі потенційні та прийнятні фірми буде проранжовано за значимістю.

На наступному кроці проводиться формування «еталонного постачальника». Для цього в будь-якому рядку обирається найбільше (або найменше) значення відповідного показника залежно від того, яка його оптимальна величина.

Кожен з обраних показників оцінюється за п'ятибальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Шкала оцінки показників потенційного постачальника

Найменування показника	Критерій оцінки	Бальна оцінка
Можливості постачальника	Повне задоволення потреби в матеріалах за видом та кількістю (щотижня, раз на місяць, раз на рік)	Відмінно – 5
	Часткове задоволення потреби в матеріалах за видом та кількістю (щомісяця, раз на рік)	Добре – 4
	Вибіркове задоволення потреби в матеріалах за окремими видами та кількістю (щомісяця, щороку)	Задовільно – 3
	Кількаразове задоволення потреби в матеріалах за видом та кількістю (кожного місяця, року)	Незадовільно – 2
Якість продукції постачальника	Висока якість матеріалів, підтверджена стандартами якості	Відмінно – 5
	Середня якість матеріалів, підтверджена окремими стандартами якості, відсоток браку в межах норми	Добре – 4
	Задовільна якість матеріалів, підтверджена окремими стандартами якості	Задовільно – 3
	Стандартам якості задовольняють лише частина зразків матеріалів, відсоток браку перевищує межі норми	Незадовільно – 2
Умови оплати	Оплата матеріалів з максимальною відстрочкою платежів	Відмінно – 5
	Оплата матеріалів з відстрочкою платежів на місяць	Добре – 4
	Оплата матеріалів з відстрочкою платежів від 10 до 14 днів	Задовільно – 3
	Відстрочка платежів відсутня, оплата матеріалів до відвантаження	Незадовільно – 2
Рівень цін P_f - фактична ціна матеріалів; P_{av} , - середня вартість аналогічних матеріалів на ринку	$P_f < 0,95 P_{av}$	Відмінно – 5
	$P_f \leq P_{av}$	Добре – 4
	$P_f > P_{av}$	Задовільно – 3
	$P_f > 1,2 P_{av}$	Незадовільно – 2
Гарантії постачальника	Час обробки претензій мінімальний (до тижня), гарантії повернення товару повні	Відмінно – 5
	Час обробки претензій середній (до двох тижнів), гарантії повернення товару часткові	Добре – 4
	Час обробки претензій до трьох тижнів, гарантії повернення товару лише за окремими видами та в обмеженій кількості	Задовільно – 3
	Час обробки претензій необмежений (від місяця), гарантії повернення товару непрозорі	Незадовільно – 2
Місцезнаходження постачальника	Умови швидкості та вартості доставки максимально задовольняють	Відмінно – 5
	Умови швидкості та вартості доставки задовольняють частково	Добре – 4
	Умови швидкості та вартості доставки задовольняють лише за одним критерієм	Задовільно – 3
	Умови швидкості та вартості є неприйнятними	Незадовільно – 2

За отриманою оцінкою підприємства-постачальника відносять до тієї чи іншої групи. Група підприємств-постачальників визначається нормативними інтервалами, які встановлюються наступною шкалою (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Рекомендовані нормативні інтервали для груп підприємств-постачальників

Група підприємств-постачальників	Інтервал оцінок	
	від	до
Відмінний постачальник (еталонний)	4,5	5,0
Добрий постачальник	3,6	4,6
Задовільний постачальник	3,0	3,8
Незадовільний постачальник	1,0	2,8

За результатами оцінки з вибору підприємства-постачальника оформлюється перелік прийнятних постачальників.

З метою вибору оптимального постачальника удосконалено систему показників та критеріїв їх оцінки (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Показники та критерії оцінки потенційних постачальників

Найменування показника	Критерій
Термін виконання	Точно в визначений строк згідно договору
	Одне чи декілька прострочень термінів (до 3х днів)
	Одне чи декілька прострочень термінів (більше 3х днів, або тижня)
	Повне невиконання обсягу робіт в визначений термін
Ступінь реагування до змін	3 дні
	5 дні
	7 днів
	14-15 днів
Виконання у відповідності вимогам	Рівень задоволеності висунутим вимогам проекту
	Рівень часткового задоволення висунутим вимогам
	Рівень неповного задоволення висунутим вимогам
Рівень розвитку системи менеджменту якості відповідно вимог МС ISO 9000	Відповідність міжнародним стандартам
	Система менеджменту якості впроваджена, але функціонує неповністю
	Система менеджменту якості лише на стадії впровадження

Запропонована модель вибору постачальників дозволяє:

- залучати до процедур вибору тільки тих постачальників, які здатні ефективно організувати поставки і пройшли перевірку з точки зору економічної безпеки для підприємства. В даному випадку неспроможні постачальники і постачальники, що мають сумнівну репутацію на ринку, не матимуть можливість здійснювати поставки;

- формувати рейтинг постачальника на підставі об'єктивної інформації, що вноситься в інформаційну систему за підсумками виконання зобов'язань за договором, а саме, термінів поставки, якості матеріально-технічних ресурсів;

- створювати перелік самих надійних і ефективних постачальників на основі накопичених даних в інформаційній системі, за досить тривалий період часу. З такими постачальниками необхідно розвивати стратегічні партнерські відносини, засновані на взаємовигідній співпраці і глибокої інтеграції, зокрема, пов'язаної з синхронізацією виробничих програм;

- підвищувати якість продукції, що випускається підприємства за рахунок залучення постачальників, здатних здійснювати поставки з мінімальним ризиком для клієнта, відхилення за якістю і строками поставки;

- мінімізувати вплив людського фактора і суб'єктивізм при прийнятті рішення в силу наявності об'єктивної інформації, знехтувати якої практично неможливо;

- підвищити імідж підприємства на ринку в силу встановлених єдиних правил для постачальників, відповідно до яких переможцем називається найдостойніший. Наявність даної системи стимулює постачальників покращувати якість своєї роботи з клієнтом і домагатися підвищення рейтингу;

- зміцнювати і розвивати систему якості підприємства відповідно до вимог стандарту ISO.

Розрахуємо значення рентабельності продажів, що може забезпечити

впровадження запропонованих заходів на підприємстві.

Ефективність розроблених в роботі заходів щодо удосконалення економічного механізму формування і використання оборотних активів підприємства необхідно оцінювати прибутком, що припадає на 1 грн. оборотних активів, тобто їх рентабельністю.

Рентабельність оборотних активів формується під дією двох факторів: рентабельності виручки і коефіцієнта оборотності оборотних активів.

Для забезпечення відтворення в майбутньому з врахуванням приросту оборотних активів за рахунок інфляції і беззбиткової роботи необхідно забезпечити обсяг продажу (BP) в розмірі майбутньої вартості витрат (FV).

Майбутня вартість витрат (FV) до часу надходження грошових коштів на поточний рахунок з урахуванням рівня інфляції розраховується за такою формулою:

$$FV = PV \times (1+I)^t, \quad (3.2)$$

де FV – майбутня вартість витрат;

I – індекс інфляції;

t – період часу надходження грошових коштів.

Отже, прибуток буде дорівнювати FV – PV.

Обсяг реалізованої продукції для забезпечення беззбитковості роботи повинен враховувати ще і сплату податків при збереженні необхідної величини майбутньої вартості витрат (FV):

$$BP^6 = FV + (FV - PV) / (1-T) - (FV - PV) = (FV - PV) / (1-T) + PV, \quad (3.3)$$

де BP^6 – обсяг реалізації, що забезпечує покриття витрат на виробництво, приріст оборотних активів і сплату податку на прибуток;

T – ставка податку на прибуток;

PV – собівартість реалізованої продукції.

Для розрахунку обсягу реалізованої продукції, що забезпечує базовий рівень рентабельності, майбутня вартість продукції складе:

$$FV_1 = FV (1+R), \quad (3.4)$$

де R – коефіцієнт, що враховує рівень рентабельності продукції.

Можна записати так:

$$BP = PV + [FV (1+R) - PV] / (1-T), \quad (3.5)$$

де BP – обсяг реалізації, що забезпечує розширене відтворення.

З врахуванням розрахованого нового обсягу реалізованої продукції рентабельність продажу складе:

$$R_{\pi} = (BP - PV) \times (1-T) / BP, \quad (3.6)$$

Вихідні дані для розрахунку рівня рентабельності продажу підприємства наведено в табл. 3.5

Таблиця 3.5 – Вихідні дані для розрахунку рівня рентабельності продажу ПАТ «Мотор Січ» у 2018 р.

Показник	Позначення	Значення
Реалізована продукція, млн грн	BP ^б	12240
Собівартість реалізованої продукції	PV	7291
Прибуток	П	1252
Середньомісячні темпи інфляції, %	I	0,82
Тривалість обороту оборотних активів, місяців	T ₀	21

Розрахунок можливого значення рентабельності продажу в результаті

впровадження розроблених рекомендацій наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Розрахунок рівня рентабельності продажу підприємства ПАТ «Мотор Січ» у 2018 р.

Показник	Розрахунок
Собівартість реалізованої продукції, млн. грн.	$PV=7291$
Рівень рентабельності продукції, %	$R=67,88$
Майбутня вартість витрат, млн грн	$FV=7291 \times (1+0,82 \times 12/100)^{21/12}=8592,47$
Прибуток на приріст оборотних активів, млн грн	$\Pi_{об}=8592,47-7291=1301,47$
Майбутня вартість продукції з урахуванням базового рівня рентабельності, млн грн	$FV_1=8592,47 \times (1+0,6788)=14425$
Реалізована продукція при роботі з базовим рівнем, млн грн	$BP=7291+[8592,47 \times (1+0,6788)-7291]/(1-0,18)=15991$
Прибуток підприємства, що забезпечується реалізацією розроблених заходів, млн грн в т. ч. податок на прибуток чистий прибуток зокрема, на приріст оборотних активів на інші потреби	$\Pi = 15991-7291=8700$ $\Pi_{п} = 8700 \times 0,3=2610$ $\text{ЧП} = 8700-2610=6090$ $\Pi_{об} = 900$ $\Pi_i = 6090-900 = 5190$
Рентабельність продажу, що забезпечує базовий рівень рентабельності, %	$R_{п}=(15991-7291) \times (1-0,18)/15991 \times 100=44,61$
Рентабельність продукції, що забезпечує базовий рівень рентабельності, %	$R = (15991-7291)/7291 \times 100=119,33$

Таким чином, впровадження заходів, запропонованих в роботі, щодо удосконалення економічного механізму формування і використання оборотних активів на ПАТ «Мотор Січ» дозволить підвищити ефективність управління оборотними активами та збільшити прибутковість господарської діяльності підприємства.

Таким чином, в залежності від глибини реалізації проектів розвитку, що викликають якісні та кількісні зміни в існуючій або новоствореній системі постачання матеріального забезпечення, це дозволяє визначити найкращого постачальника з потенційних або прийнятних, встановити сильні та слабкі сторони взаємодії з обраним підприємством-постачальником. З урахуванням визначених переваг та обмежень у використанні, для верифікації результатів оцінки, використано ієрархічну модель вибору оптимального постачальника.

Розрахунки пріоритетів попередньо визначених потенційних постачальників, за показниками (термін виконання, ступінь реагування до змін, виконання у відповідності вимогам, рівень розвитку системи менеджменту якості відповідно вимог МС ISO 9000), дали можливість підтвердити оптимальність попереднього вибору.

Висновки до розділу 3

Для безперебійного функціонування виробництва підприємства ПАТ «Мотор Січ» необхідне системне налагодження матеріально-технічного забезпечення, яке дозволяє кошти виробництва розподіляти, встановлюючи зв'язки та укладаючи угоди між постачальниками і споживачами.

В основі планування матеріально-технічного забезпечення підприємства ПАТ «Мотор Січ» повинне знаходитися матеріально-технічне постачання, яке формується у відповідних етапах.

Управління матеріально-технічним забезпеченням виробництва охоплює цілий комплекс робіт із погодження дій усіх відділів, службовців та посадових осіб.

Особливу увагу необхідно приділяти управлінню постачальниками та управлінню закупівлями, комплектації їх обов'язків та якості виконання завдань, тому що їх реалізація має певну послідовність у процесі матеріально-технічного забезпечення підприємства. Нами представлена схема такого алгоритму, яка враховує основні та додаткові кількісні та якісні критерії вибору постачальника. Основні та додаткові критерії визначаються щоразу замовником, виходячи з наявної господарської ситуації та факторів (зовнішніх і внутрішніх), що можуть на неї вплинути.

З метою удосконалення системи управління запасами підприємства запропоновано методичний підхід до оцінки підприємств-постачальників матеріального забезпечення. Для визначення найкращого постачальника з

потенційних або прийнятних та встановлення сильних та слабких сторін їх взаємодії, запропоновано метод оцінки підприємств - постачальників. За отриманою оцінкою підприємства-постачальника відносять до тієї чи іншої групи.

Для верифікації результатів оцінки, використано ієрархічну модель вибору оптимального постачальника. Розрахунки пріоритетів попередньо визначених потенційних постачальників, за показниками (термін виконання, ступінь реагування до змін, виконання у відповідності вимогам, рівень розвитку системи менеджменту якості відповідно вимог МС ISO 9000), дали можливість підтвердити оптимальність попереднього вибору.

Впровадження заходів, запропонованих в роботі, щодо удосконалення економічного механізму формування і використання оборотних активів на ПАТ «Мотор Січ» дозволить підвищити ефективність управління оборотними активами та збільшити прибутковість господарської діяльності підприємства.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах для підприємств виробничі запаси є невід'ємним елементом функціонування та мобілізатором фінансових ресурсів. Це закономірно, адже незабезпечення матеріальними ресурсами виробничого процесу зумовлює виникнення втрат від простоювання, а накопичення супроводжується зменшенням поточної, абсолютної ліквідності та обігових коштів. Балансування між визначенням оптимальної величини виробничих запасів і витрат, які вони супроводжують, є першочерговим завданням підприємства.

Проведені дослідження економічної сутності запасів як економічної категорії виявили певні відмінності у трактуванні даного поняття науковцями. Така ситуація свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії залежить від вибраного підходу до її визначення.

В основу економічної класифікації виробничих запасів покладено їх значення для процесу виробництва, оскільки використовувані в ньому запаси відіграють різну роль (одні формують речовинну основу (субстанцію) майбутнього продукту, інші беруть участь у процесі виробництва, або надаючи виробам відповідних властивостей, або сприяють виробничому процесу) та здійснюють різний вплив на ефективність діяльності.

Управління запасами являє собою складний безперервний процес, що передбачає оперативне маневрування ресурсами, матеріалами, товарами, готовою продукцією для забезпечення виробництва та збуту.

Ефективне управління запасами матеріалів та сировини спирається на єдиний принцип: підтримувати їх на мінімально безпечному рівні, тобто такому, що враховує надійність поставок і дозволяє уникнути зайвих витрат на зберігання та ефективне їх використання. При цьому в організації аналізу забезпеченості підприємства виробничими запасами та ефективності їх

використання. надзвичайно важливе місце посідає інформаційне забезпечення.

Сьогодні існує низка методів, що розроблені вітчизняними та іноземними науковцями для визначення оптимального розміру замовлення, обсягу запасів, періодів поставок, періодичності постачання тощо.

Оцінку ефективності управління запасами нами було здійснено на прикладі підприємства АТ «Мотор Січ». За результатами аналізу слід зазначити, що протягом аналізованого періоду підприємство ПАТ «Мотор Січ» збільшувало не лише обсяги діяльності, а й розширювало ринки збуту. У 2017 р. це здійснило позитивний вплив на фінансові результати діяльності підприємства – чистий прибуток у 2017 р. збільшився на 106007 тис. грн (58,01%) порівняно з 2016 р. Збільшення чистого прибутку у 2017 р. було зумовлене збільшенням доходу від реалізації продукції підприємства на 46 4106 тис. грн (43,65%).

Проте у 2018 р. намітилася негативна динаміка зниження прибутковості діяльності підприємства – зменшення обсягів чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) порівняно з 2017 р. на 2910742 тис. грн з одночасним зростанням валової собівартості на 603415 тис. грн призвело до недоотримання АТ «Мотор Січ» 791904 тис. грн чистого прибутку.

Майно підприємства за аналізований період збільшилося на 4244188 тис. грн (16,81%), при цьому необоротні активи збільшилися на 22,32%, оборотні активи на 14,76%.

Найбільшу питому вагу у складі оборотних активів ПАТ «Мотор Січ» займають запаси, вартість та питома вага яких має неоднозначну динаміку. В абсолютних показниках вартість запасів протягом аналізованого періоду зростає з 3153609 тис. грн до 16462336 тис. грн, а за питоною вагою з 72,3% у 2016 р. до 77,9% у 2018 р. Загальне збільшення становить 5,4 п.п.

Основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства був власний капітал. При цьому, протягом аналізованого періоду власний

капітал мав загальну тенденцію зростання. Порівняно з базовим цей показник зріс на 5039218 тис. грн, або 30,89%. Крім того слід зазначити, що у порівняльній величині до загальної величини капіталу підприємства розмір власного капіталу ПАТ «Мотор Січ» у 2018 р. порівняно з 2016 р. збільшилося на 7,79 п.п. а порівняно з 2017 р. збільшився на 6,12 п.п. Щодо структури позикового капіталу, то протягом аналізованого періоду вона зазнала суттєвих змін. Так якщо на кінець 2016 р. довгострокові зобов'язання і забезпечення склали 35,55% до загальної суми запозичень, то на кінець 2018 р – 42,13%. Відповідно збільшення обсягу довгострокових зобов'язань вплинуло на рівень фінансової стійкості підприємства та забезпечило у 2017 р. нормальну фінансову стійкість (нестійкий фінансовий стан у 2016 р. та 2018 р.).

На основі проведено аналізу товарно-матеріальних запасів, слід зазначити наступне. Протягом аналізованого періоду показник оборотності товарно-матеріальних запасів можна відмітити зменшення швидкості їх обороту та відповідно збільшення тривалості обороту у 2018 рр. порівняно з 2016 р. і особливо порівняно з 2017 р.

Тривалість операційного та фінансового циклу протягом аналізованого періоду мали загальну тенденцію до зниження, що в першу чергу пов'язано з вищими темпами зростання обсягів реалізації продукції порівняно зі змінами дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Таким, чином можна констатувати, що підприємство ПАТ «Мотор Січ» найбільш ефективно використовувала товарно-матеріальні запаси у 2017 р.

Можливими шляхами подальшого поліпшення використання матеріалів є рівномірне завезення товарно-матеріальних цінностей; формування запасів у межах можливого мінімуму для постійного забезпечення безперервності процесу виробництва; реалізація надлишкових матеріалів.

Для безперебійного функціонування виробництва підприємства ПАТ «Мотор Січ» необхідне системне налагодження матеріально-технічного

забезпечення, яке дозволяє кошти виробництва розподіляти, встановлюючи зв'язки та укладаючи угоди між постачальниками і споживачами.

В основі планування матеріально-технічного забезпечення підприємства ПАТ «Мотор Січ» повинне знаходитися матеріально-технічне постачання, яке формується у відповідних етапах.

Управління матеріально-технічним забезпеченням виробництва охоплює цілий комплекс робіт із погодження дій усіх відділів, службовців та посадових осіб. Особливу увагу необхідно приділяти управлінню постачальниками та управлінню закупівлями, комплектації їх обов'язків та якості виконання завдань, тому що їх реалізація має певну послідовність у процесі матеріально-технічного забезпечення підприємства. Нами представлена схема такого алгоритму, яка враховує основні та додаткові кількісні та якісні критерії вибору постачальника. Основні та додаткові критерії визначаються щоразу замовником, виходячи з наявної господарської ситуації та факторів (зовнішніх і внутрішніх), що можуть на неї вплинути.

З метою удосконалення системи управління запасами підприємства запропоновано методичний підхід до оцінки підприємств-постачальників матеріального забезпечення. Для визначення найкращого постачальника з потенційних або прийнятних та встановлення сильних та слабких сторін їх взаємодії, запропоновано метод оцінки підприємств-постачальників. За отриманою оцінкою підприємства-постачальника відносять до тієї чи іншої групи.

Впровадження заходів, запропонованих в роботі, щодо удосконалення економічного механізму формування і використання оборотних активів на ПАТ «Мотор Січ» дозволить підвищити ефективність управління оборотними активами та збільшити прибутковість господарської діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багрій К. Л. Особливості аналізу ефективності використання матеріальних запасів підприємства. *Економічні науки*. 2010. № 7(1). С. 50-58.
2. Бегун С. Особливості визнання та оцінки виробничих запасів. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 3. С. 74–79.
3. Безруких П. С. Бухгалтерский учет. М. : Бухгалтерский учет, 2010. 719 с.
4. Бержанір І. А. Проблеми та напрями вдосконалення обліку виробничих запасів. *Економічний простір*. 2016. № 107. С. 161–168.
5. Беляєва Л. А., Пеняк Ю. С., Ментей О. С. Аналітичне забезпечення системи управління виробничими запасами. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 1. С. 71–79.
6. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс. Київ : Ника-Центр, 2006. 656 с.
7. Большой экономический словарь / сост. А. Б. Борисов и др. Москва : Книжный мир, 2004. 895 с.
8. Бондаренко Н. М. Сутність та класифікація виробничих запасів на підприємстві. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. № 4. С. 273–281.
9. Боровська Т. М. Теорія автоматичного управління : курс лекцій. Вінниця : ВНТУ, 2018. 256 с.
10. Бугай В. З. Методичні підходи до обґрунтування нормативного рівня фінансових індикаторів ліквідності підприємства. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. Запоріжжя, 2014. № 3 (23). С. 11–21.
11. Бурдейна Л. В. Теоретичні основи аналізу забезпечення та

ефективного використання виробничих запасів на підприємствах. *Молодий вчений*. 2015. № 3(1). С. 39–43.

12. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. Житомир : ЖІТІ, 2010. 618 с.

13. Бутинець Ф. Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю та аналізу: міжнар. зб. наук. Праць*. Вип. 1 (22). 2012. С. 11-18.

14. Ващенко Н. В. Створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства на основі діагностичного інструментарію. *Сталий розвиток економіки*. Хмельницький, 2013. № 3 (20). С. 23–29.

15. Давидюк Т. В., Дорошенко І. І. Систематизація моделей управління матеріальними запасами для прийняття управлінських рішень бухгалтерами-аналітиками. *Молодий вчений*. Херсон, 2014. №6 (09) С. 109– 112.

16. Дмитренко А. В., Балабась І. В. Економічна сутність поняття виробничі запаси. *Економіка і регіон*. 2016. № 2. С. 149–152.

17. Дмитренко А. В. Економічна сутність поняття «виробничі запаси». *Економіка і регіон*. 2016. № 2. С. 149–152.

18. Добрянська М. В. Аналіз запасів виробничих підприємств і вироблення пропозиції щодо їх ефективного використання у ринкових умовах. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2012. Вип. 22.07. С. 175– 180.

19. Довга Т. А. Роль та місце аналізу виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Молодий вчений*. 2015. № 5(1). С. 130–134.

20. Єлісеєва О. К., Зуб В. О. Методичні аспекти обліку виробничих запасів промислового підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 11(2). С. 50–51.

21. Жаворонок А. В., Дзюбик І. В. Особливості аналізу виробничих запасів на підприємстві. *Молодий вчений*. 2017. № 6. С. 422–426.

22. Живко З.Б. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка*. 2014. Вип. 3. С. 37–42.

23. Живко З.Б., Живко О.М., Живко І.Ю. Словник сучасних економічних термінів. Львів : Край, 2007. – 384 с.

24. Зінченко О.В., Сайко К.І. Економічна сутність та класифікація виробничих запасів на підприємстві. *Приазовський економічний вісник*. Запоріжжя, 2017. Вип. 3 (03). С. 77–84.

25. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.99 № 291 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>. (дата звернення: 10.10.2018).

26. Клименко С., Задорожній О. Фінансово-аналітичне моделювання стану виробничих запасів підприємства. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки*. 2016. № 1. С. 57–60.

27. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. Москва : Финансы и статистика, 1999. 768 с

28. Кондратюк Д.М. Оптимальний постачальник як чинник конкурентоспроможності підприємства. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. № 1. – С. 85–99.

29. Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник [для студ. вищ. навч.закл.]. К. : КНЕУ, 2006. 576 с.

30. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Ганас Л.М. Місце управління виробничими запасами в системі управління підприємством. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 465–471.

31. Кузьмін О.Є. Класифікація виробничих запасів на підприємстві. *Бізнес інформ*. Харків, 2015. №10. С. 368–374.

32. Кузьмінська О.Е. Напрями аналізу виробничих запасів підприємств. *Вчені записки: зб. наук. пр.* Київ, 2014. № 16. С. 174–180.

33. Куць Т. В., Басиста С. А. Методи оцінки виробничих запасів підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 12. С. 690–693.
34. Лопатіна В. В. Економічна сутність виробничих запасів. *Наукові праці. Економіка*. Луцьк, 2012. Т. 189, Вип. 177. С. 67–71.
35. Марюта А. И., Редина Н. И., Долгоруков Ю. А. Экономико-математические модели производств и управление их запасами : монографія. Днепропетровский национальный ун-т. Институт экономики. Днепропетровск : ДГФА, 2005. 268 с.
36. Меліхова Т. О., Федоров І. О. Внутрішній контроль виробничих запасів для своєчасного виявлення загроз у системі управління фінансової безпеки підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 2. С. 63–70.
37. Мельник О. Г., Ганас Л. М., Ноджак Л. С. Типологія факторів впливу на виробничі запаси. *Бізнес Інформ*. 2018. № 4. С. 241–248.
38. Мельник О. Г., Ганас Л. М. Метод аналізування стану управління виробничими запасами на вітчизняних машинобудівних підприємствах. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Івано-Франківськ, 2014. №. 10. С. 169–175.
39. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси» [Електронний ресурс]. Затверджено IASB від 01.01.2012 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_021. (дата звернення: 10.10.2019).
40. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс]. Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 28.11.2019)
41. Ніколайчук, В. Є., Кузнецов В. Г. Логістика: теорія та практика управління: навч. посіб. Донецьк: НОРДПРЕС, 2006. 540 с.
42. Овчаренко Г. Рудківський О. Управління ланцюгами постачання підприємства на основі системи SCM. *Вісник Хмельницького національного університету*. Хмельницьк, 2011. № 3. Т. 1. С. 138–142.
43. Організація та проектування логістичних систем: підручник /

М. П. Денисенко та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 336 с.

44. Офіційний сайт ПАТ «Мотор Січ». URL :<http://www.motorsich.com/ukr/>. (дата звернення: 05.11.2019).

45. Палагин И. Ю. Логистика: учеб. пособ. С. Пб.: Академия, 2001. 65 с.

46. Парокінний О. А., Яковенко О. Г. Моделювання управління запасами у бюджетному процесі промислового підприємства. *Бізнес Інформ*. 2015. № 11. – С. 144–150.

47. Подолянчук О. А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5. С. 88–101.

48. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [Електронний ресурс]. Наказ Мінфіну України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення: 02.12.2019).

49. Польова Т. В., Рєзнік А. С. Оцінка ефективності використання виробничих запасів як підґрунтя для прийняття зважених управлінських рішень. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Економіка*. 2017. Вип. 2. С. 106–112.

50. Приймачок О. М. Деякі аспекти управління виробничими запасами. *Економіка: проблеми теорії та практики*. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2014. Вип. 191. С. 856–862.

51. Прокопович Л. Б., Стойкова І. М. Аналіз виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 1014–1017.

52. Різник В. В. Теоретичні аспекти управління виробничими запасами підприємства. *Економічний вісник університету*. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 24(1). С. 50–56.

53. Родников А. Н. Логистика: терминологический словарь. Москва: ИНФРА-М, 2000. 352 с.

54. Рєва О. С. Проблемні питання визначення економічної сутності

виробничих запасів. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27(1). С. 224–229.

55. Рубан Л. О., Козел М. А. Формування та оптимізація виробничих запасів у логістичній системі. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 313–318.

56. Рубан Л. О., Яковенко Т. І. Економічна сутність поняття виробничих запасів на промисловому підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 319–324.

57. Садовська І. Б., Божидарнік Т. В., Нагірська К. Є. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2013. 688 с.

58. Сонько В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2016. 496 с.

59. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2009. 526 с.

60. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислових підприємств: навч. посібн. Київ : Алерта, 2003. 485 с.

61. Уотерс Д. Логистика. Управление цепью поставок. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 503 с.

62. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / І. О. Школьник та ін. Київ : ЦУЛ, 2016. 368 с.

63. Фінансовий аналіз : підручник / Є. В. Мних та ін. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 536 с.

64. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / К. В. Васьківська та ін. Львів : «ГАЛИЧ-ПРЕС», 2017. 236 с.

65. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. І. О. Школьник та ін. Київ: ЦУЛ, 2014. 488с.

66. Хоменко Н. В. Товарні запаси: проблеми обліку та звітності: монографія / за ред. Н. В. Хоменко. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 153 с.

67. Чейз Р. Б. Производственный и операционный менеджмент / пер. с англ. Москва : Вильямс, 2001. 704 с.

68. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. Київ :

Знання, 2006. 525 с.

69. Шмиголь Н. М., Антонюк А. А., Нестеренко А. А. Роль і місце аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. Запоріжжя, 2015. № 5. С. 102–106.

70. Bernstein L. A. *Financial Statement Analysis : Theory, Application and Interpretation* / L.A. Bernstein, John J. Wild. – McGraw Hill, 2006. – 738 p.

71. Brigham E.F. *Financial management : theory and practice* / E.F. Brigham, M. C. Ehrhardt. – Thomson South-Western, 2008. – 1074 p.

72. Chang C., Lee A., Lee C. Determinants of capital structure choice : A structural equation modeling approach. *The Quarterly Review of Economics and Finance*. Vol. 49. Is. 2, May 2009. P. 197–213.

73. Fabozzi F.J. *Financial Management and Analysis*. John Wiley & Sons, Inc., 2008. 1022 p.

74. Piketty T. *Capital in the Twenty-First Century*. Translated by Arthur Goldhammer. Cambridge, Massachusetts. London : The Belknap Press of Harvard University Press, 2014. 685 p

ДОДАТОК А

Агрегований консолідований Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПАТ «Мотор Січ» на 31 грудня 2016–2018 рр.

Актив	Код рядка	2016	2017	2018
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	5366	3695	2520
первісна вартість	1001	7583	8688	9471
накопичена амортизація	1002	2217	4993	6951
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0	0	135421
Основні засоби	1010	6444350	7033627	7212062
первісна вартість	1011	10314832	11414431	12014124
знос	1012	3870482	4380804	4802062
Інвестиційна нерухомість	1015	26824	26744	358241
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	35061	36671	371382
знос інвестиційної нерухомості	1017	8237	9927	13141
Довгострокові фінансові інвестиції:				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	35178	35933	22038
інші фінансові інвестиції	1035	1545	1546	8616
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0	199881
Відстрочені податкові активи	1045	120717	115505	95464
Інші необоротні активи	1090	205369	418867	331840
Усього за розділом I	1095	6839349	7635917	8366083
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	13308727	14365601	16462336
Виробничі запаси	1101	3815509	4218462	4610208
Незавершене виробництво	1102	8507188	8921359	10585339
Готова продукція	1103	969930	1206139	1247841
Товари	1104	16100	19641	18948
Поточні біологічні активи	1110	165	87	106
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1121133	3195027	1427761
Дебіторська заборгованість за розрахунками:				
за виданими авансами	1130	581123	562501	948111
з бюджетом	1135	49041	270757	271532
у тому числі з податку на прибуток	1136	47	24	119
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	375	490	310
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	322809	359056	347735
Поточні фінансові інвестиції	1160	559935	9313	9789
Гроші та їх еквіваленти	1165	2352855	2756289	1469427
Готівка	1166	1672	1591	4222

Продовження Додатку А

1	2	3	4	5
Рахунки в банках	1167	2349829	2752625	1464382
Інші оборотні активи	1190	115410	88081	191741
Усього за розділом II	1195	18411573	21607202	21128848
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	110	338	289
Баланс	1300	25251032	29243457	29495220
Пасиви				
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	280529	280529	280529
Капітал у дооцінках	1405	122128	121682	0
Додатковий капітал	1410	502059	522693	1606600
Емісійний дохід	1411	417258	422565	420390
Накопичені курсові різниці	1412	84772	99407	139
Резервний капітал	1415	71251	71315	71251
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	15405679	18440600	19397065
Вилучений капітал	1430	2852	3539	1387
Інші резерви	1435	0	0	0
Неконтрольована частка	1490	63652	51847	302
Усього за розділом I	1495	16315142	19381433	21354360
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	18476	15686	0
Пенсійні зобов'язання	1505	76913	65342	307475
Довгострокові кредити банків	1510	359177	369971	280751
Інші довгострокові зобов'язання	1515	1735357	1891259	1631285
Довгострокові забезпечення	1520	71923	71244	112597
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0
Цільове фінансування	1525	914966	1328767	1097247
Усього за розділом II	1595	3176812	3742269	3429355
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	874166	804356	560539
Векселі видані	1605	103	103	9103
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	19323	57665	84225
товари, роботи, послуги	1615	661396	533649	775669
розрахунками з бюджетом	1620	186195	208736	243654
у тому числі з податку на прибуток	1621	158958	176777	214877
розрахунками зі страхування	1625	33017	40605	46934
розрахунками з оплати праці	1630	93344	119991	132887
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	2781277	3279571	2658148
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	55356	98133	32336
Поточні забезпечення	1660	59284	63235	102417
Доходи майбутніх періодів	1665	971486	884415	3092
Інші поточні зобов'язання	1690	24131	29296	62501
Усього за розділом III		5759078	6119755	4711505
Баланс	1900	25251032	29243457	29495220

ДОДАТОК Б

Агрегований консолідований Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ПАТ «Мотор Січ» за 2016–2018 рр.

Стаття	Код рядка	2016	2017	2018
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	10546323	15150429	12239687
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	4137864	6687998	7291413
Валовий:				
прибуток	2090	6408459	8462431	4948274
збиток	2095			
Інші операційні доходи	2120	9991344	8388733	1008736
Адміністративні витрати	2130	1042826	1246056	1482211
Витрати на збут	2150	779587	896893	768210
Інші операційні витрати	2180	11026291	9121302	1972444
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	3551099	5586913	1734145
збиток	2195			
Дохід від участі в капіталі	2200	9187	124	17812
Інші фінансові доходи	2220	21501	5699	103813
Інші доходи	2240	255137	479345	330356
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0	0
Фінансові витрати	2250	-190164	-205672	-271862
Втрати від участі в капіталі	2255	-1	-924	-2977
Інші витрати	2270	-893075	-1678730	-54479
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275			
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	2753684	4186755	1856808
збиток	2295	0	0	0
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-709587	-1082581	-604615
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	2044097	3104174	1252193
збиток	2355			

ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	2016	2017	2018
Матеріальні затрати	2500	5228253	5860340	6971731
Витрати на оплату праці	2505	1835048	2352259	2772299
Відрахування на соціальні заходи	2510	390454	498880	587070
Амортизація	2515	850296	804089	863505
Інші операційні витрати	2520	12352079	10906682	3839249
Разом	2550	20656130	20422250	15033854

**Декларація академічної доброчесності
здобувача вищої освіти ЗНУ**

Я, Низовець Дмитро Сергійович, студент 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 073 «Менеджмент», освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою», адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Управління виробничими запасами промислового підприємства ПАТ «Мотор Січ» в системі економічної безпеки» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Низовець Д.С.

Дата _____ Підпис _____ Бехтер Л.А.